

Univerzita Karlova v Praze

Fakulta humanitních studií

**Charles University International Club a jeho role v procesu vytváření
pozice ve strukturách globalizované společnosti**

Bakalářská práce

Vedoucí práce: PhDr. Dana Bittnerová, CSc.

Vypracovala: Kateřina Matesová

Praha 2013

Bibliografický záznam

MATESOVÁ, K. (2013): Charles University International Club a jeho role v procesu vytváření pozice ve strukturách globalizované společnosti, Praha: Univerzita Karlova, Fakulta humanitních studií, 72 stran. Vedoucí práce: PhDr. Dana Bittnerová, CSc.

Anglický název práce

Charles University International Club and its role in the process of establishing a position in the structures of globalized society

Anotace

Tato práce si klade za cíl analyzovat roli studentského spolku v procesu vytváření pozice studentů ve strukturách globalizované společnosti. Konkrétně jde o Charles University International Club a aktéry v jeho činnosti zapojené. Teoretický rámec práce je vytyčen pojmy studentská migrace, transnacionalismus a sociální síť. Výzkumná část práce potom nabízí rozbor jednotlivých aspektů problematiky ze dvou perspektiv – perspektivy organizátorů spolku a perspektivy jeho uživatelů, tedy zahraničních studentů. Závěry výzkumu ukazují, že oběma skupinám aktérů přináší IC CUNI významné sociální a kulturní zisky, přičemž každá z těchto skupin z jeho činnosti těží odlišným způsobem.

Abstract

This thesis aims to analyze the role of a student club in the process of establishing a student's position in the structures of globalized society. The subject of the research is Charles University International Club and its participants. The theoretical framework of the thesis focuses on concepts of student migration, transnationalism and social networks. The empirical part of the thesis offers an analysis of particular aspects of the issue from two perspectives – perspective of the organizers and perspective of the users which are international students. The conclusion of the research establishes that although both groups of participants gain certain sociocultural benefits, a profit of each group is different.

Klíčová slova

Studentská migrace, zahraniční studenti, transnacionalismus, sociální síť, kvalitativní výzkum

Keywords

Student migration, international students, transnationalism, social networks, qualitative research

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem práci vypracovala samostatně a řádně jsem odcitovala veškeré použité prameny a literaturu. Souhlasím s jejím eventuálním zveřejněním v tištěné nebo elektronické podobě. Práce nebyla použita k získání stejného či jiného titulu.

V Praze 28.6.2013

.....
Kateřina Matesová

Poděkování

Na tomto místě bych ráda poděkovala své rodině za její trpělivost, informátorům za jejich vstřícnost a především vedoucí práce za její ochotu a cenné rady.

Obsah

1	Úvod	7
2	Výzkumná otázka, cíl práce, koncepční přístup	8
3	Fakta o studentské migraci	9
3.1	Situace v ČR a ve světě.....	9
3.2	Kdo vyjíždí za studiem a kam?.....	9
3.3	Podoby studentské migrace – programy pro výjezd do zahraničí.....	10
3.3.1	Erasmus.....	11
3.3.2	Meziuniverzitní a fakultní dohody.....	12
3.3.3	Free-movers.....	12
3.3.4	Vládní stipendia, stipendia na základě bilaterálních mezivládních smluv.....	12
4	Studentská migrace v současném společenskovo vědním diskurzu	13
4.1	Motivace ke studiu v zahraničí.....	13
4.2	Transnacionalismus a studentská migrace.....	14
4.2.1	Transnacionalismus a globalizace.....	14
4.2.2	Sociální síť jako záchytné síť migrantů.....	17
4.2.3	Sociální síť a instituce v teoriích migrace.....	19
4.3	Teoretický rámec práce.....	21
5	Metodologické postupy výzkumu	22
5.1	Výzkumná strategie.....	22
5.2	Technika sběru dat.....	23
5.3	Výzkumný vzorek.....	26
5.3.1	Organizátoři IC CUNI.....	28
5.3.2	Účastníci IC CUNI – zahraniční studenti.....	29
5.4	Analytické postupy.....	30
5.5	Hodnocení kvality výzkumu.....	31
5.6	Etické otázky výzkumu.....	32
6	IC CUNI v reflexi studentů	34
6.1	Popis a povaha Charles University International Club.....	34
6.1.1	Historie a cíle.....	34
6.1.2	Organizační struktura IC CUNI.....	35
6.1.3	Agenda IC CUNI.....	36

6.1.4	Forma prezentace IC CUNI.....	38
6.2	IC CUNI v reflexi organizátorů.....	39
6.2.1	Prvotní motivace ke vstupu do IC CUNI.....	39
6.2.2	Realizace činnosti IC CUNI.....	41
	I Program Buddy.....	41
	II Další akce IC CUNI.....	45
6.2.3	Funkce IC CUNI, vliv na představu o budoucnosti.....	46
6.3	Sociální sítě v reflexi organizátorů.....	48
6.3.1	Sociální sítě v rámci IC CUNI.....	48
6.3.2	Bikulturní sociální sítě v reflexi organizátorů.....	49
6.3.3	Propojování sociálních sítí.....	51
6.4	IC CUNI v reflexi uživatelů.....	53
6.4.1	Motivace uživatelů IC CUNI.....	53
6.4.2	Využívání činnosti IC CUNI.....	54
	I Program Buddy.....	54
	II Další akce IC CUNI.....	55
6.4.3	Funkce IC CUNI, vliv na představu o budoucnosti.....	57
6.5	Sociální sítě uživatelů IC CUNI.....	58
6.5.1	Multikulturní sociální sítě uživatelů IC CUNI.....	58
	I Navazování vztahů.....	58
	II Udržování vztahů.....	60
	III Budoucnost.....	61
6.5.2	Bikulturní sociální sítě uživatelů IC CUNI.....	63
6.5.3	Primární sociální sítě uživatelů IC CUNI.....	65
7	Závěr – dvojí perspektiva aktérů IC CUNI.....	66
8	Použité zdroje.....	69

1 Úvod

Téma studentské migrace jsem si vybrala z několika důvodů. V první řadě jde o téma mé osobě blízké, ať už proto, že mnoho mých přátel výměnný pobyt absolvovalo a posloucháním jejich zážitků jsem strávila nemálo času, nebo proto, že sama plánuji strávit semestr v zahraničí a zažít tak vše „na vlastní kůži“.

Dalším důvodem je fakt, že fenomén výměnných pobytů a studia v zahraničí je na vzestupu, a tím pádem jde o téma, které v současnosti získává na závažnosti.

Tímto problémem se zabývá řada disciplín: psychologie, sociologie, pedagogika, antropologie, ty všechny v dané oblasti podnikly své výzkumy. Každá přitom zaujala svůj vlastní úhel pohledu, od něhož se odvíjí nejenom řešená výzkumná otázka (oblast zájmu), ale také do jisté míry terminologie, která je pro popis pozice studentů se zkušeností zahraničního pobytu používána.

Jedním z klíčových pojmů zde se jeví pojem migrace a mobilita. Badatelé, kteří chápou zahraniční studijní pobyt v rámci vzdělávací instituce, která má posílit vertikální i horizontální mobilitu studentů, preferují právě pojem mobilita. Naopak odborníci, kteří chápou studentskou migraci v kontextu současných migračních toků, potlačují institucionální rozměr tohoto pohybu a vnímají jej více jako jeden z typů současné migrace. V tomto smyslu pohlížím na studentskou migraci také já.

Nezajímá mne potenciál studentské mobility pro socializaci jedince a rozvoj jeho lidského kapitálu. Soustřeďuji se na problém migrace, která v současném globalizovaném světě vytváří nové struktury a významně přispívá k redefinování pozice jedince v rámci nich. Hlásím se tedy k sociokulturně antropologické perspektivě. A právě antropologové v tomto smyslu chápou problematiku studentské migrace jako opomíjené téma, jehož studium by se mělo rozvíjet, protože může významně rozšířit poznání o dynamice současné globalizované společnosti.¹

1 KING, Russell a Enric RUIZ-GELICES. *International student migration and the European 'Year Abroad': effects on European identity and subsequent migration behaviour*. 2003, p. 229-252. DOI: 10.1002/ijpg.280.

2 Výzkumná otázka, cíl práce a koncepční přístup

Má bakalářská práce se zabývá tématem studentské migrace, konkrétně rolí Charles University International Club (IC CUNI) v procesu vytváření pozice studentů ve strukturách globalizované společnosti. Výzkum je cíleně orientován na reflexi organizátorů a uživatelů, kteří se do činnosti klubu aktivně zapojili či zapojují. Záměrem výzkumu je zjistit, z jakých důvodů a jakým způsobem studenti do činnosti IC CUNI vstupují, dále jaké zkušenosti a sociální sítě prostřednictvím IC CUNI získávají. V neposlední řadě se na základě dat z výzkumu pokusím o interpretaci toho, zda a jakým způsobem přispívá IC CUNI k vytváření transnacionální pozice studentů a jak ovlivňuje tato zkušenost představy o budoucím životě studentů.

Výzkumná otázka proto zní:

Jak studenti reflektují Charles University International Club v procesu vytváření pozice ve strukturách globalizované společnosti (českého a transnacionálního sociálního pole)?

Výzkumné podotázky:

Jak studenti reflektují zkušenosti, jež vznikají v rámci IC CUNI?

Jak studenti reflektují povahu a roli sociálních sítí, jež vznikají v rámci IC CUNI?

Jak studenti reflektují roli těchto zkušeností a vzniklých sociálních sítí při vytváření představy o vlastní pozici v sociálním prostoru?

Jak studenti reflektují získané zkušenosti a sociální sítě z hlediska svého budoucího života, budoucího zařazení se do sociálního prostoru?

Jak tedy přispívá IC CUNI k vytváření transnacionální pozice studentů?

3 Fakta o studentské migraci

3.1 Situace v ČR a ve světě

Dočasná migrace za účelem studia je trend, který v posledních letech dynamicky narůstá, a to jak ve světovém měřítku, tak v České republice. Dle publikace *České školství v mezinárodním srovnání – stručné seznámení s vybranými ukazateli publikace OECD Education at a Glance* vzrostl mezi léty 2000 až 2010 počet zahraničních studentů ve světě o 99%, přičemž v roce 2010 studovalo mimo zemi původu více než 4,1 milionu studentů.² Tento trend jde v ruku v ruce se vzrůstajícím zájmem o terciární vzdělávání, nelze však pochybovat o tom, že zahraniční vzdělání bude do budoucna čím dál více vyhledávanou komoditou, a to jak ze strany samotných studentů, tak ze strany hostitelských zemí. Dle Baláže je soutěž o globální zdroje talentů jednou z charakteristik 21. století.³

Tento trend se nevyhnul ani České republice. Dle Českého statistického úřadu: „Vysoké školství je oblast vzdělávání, ve které studuje nejvíce cizinců. Od akademického roku 2003/04 se počet cizinců studujících na českých veřejných a soukromých vysokých školách zvýšil třikrát, cizinci studují především v bakalářských a magisterských studijních programech prezenční formou a tvoří 9,9 % všech studentů veřejných a soukromých vysokých škol, v absolutních počtech jde o 38 942 studentů-cizinců.“⁴ Je ale třeba vzít v úvahu fakt, že Česká republika nevede systematické údaje o migrujících studentech v terciárním vzdělávání, ale sleduje pouze data o studentech s cizí státní příslušností.

3.2 Kdo vyjíždí za studiem a kam?

Dle publikace *Education at a glance* studuje nejvíce zahraničních studentů v zemích G20 (83%), na předních příčkách se umístila Austrálie, Kanada, Francie, Německo.

2 KLEŇHOVÁ, Michaela. MINISTERSTVO ŠKOLSTVÍ, mládeže a tělovýchovy. *České školství v mezinárodním srovnání – stručné seznámení s vybranými ukazateli publikace OECD Education at a Glance* [online]. 2012 [cit. 2013-06-11].

3 BALÁŽ, Vladimír. Migrácia študentov v Európe: súťaž o ľudský kapitál. In: *Sociológia*. 42/2010, č. 4, str. 356.

4 Cizinci v ČR 2012: Vzdělávání cizinců. In: *Český statistický úřad* [online]. [cit. 2013-04-16]. Dostupné z: [http://www.czso.cz/csu/2012edicniplan.nsf/t/CB00457FD8/\\$File/141412_k4CJ.pdf](http://www.czso.cz/csu/2012edicniplan.nsf/t/CB00457FD8/$File/141412_k4CJ.pdf)

Naopak nejvíce zahraničních studentů pochází z Asie (52% všech zahraničních studentů), konkrétně z Číny, Indie a Koreji.

Češi míří nejčastěji do okolních zemí (Německo, Rakousko, Slovensko), dále do Spojeného království a Spojených států. V zahraničí studuje 3,3% studentů terciárního vzdělávání v ČR.⁵ Naopak do České republiky míří za vzděláním především Slováci (63,1%) a studenti ze zemí bývalého Sovětského svazu.⁶

3.3 Podoby studentské migrace - programy pro výjezd do zahraničí

Studenti mají možnost studovat v zahraničí i díky množství stipendijních programů a široké nabídce oborů, které jim univerzity nabízejí. V tomto ohledu se stalo zásadní událostí podepsání Sorbonnské deklarace roku 1998. Ministři Francie, Německa, Itálie a Spojeného Království tehdy odstartovali proces harmonizace vysokého školství, jehož pilířem byla i mezinárodní spolupráce vysokých škol. V červnu 1999 byla poté podepsána tzv. Boloňská deklarace – šlo o počátek Boloňského procesu, jenž měl za úkol zvýšit dostupnost, přitažlivost a kvalitu vysokoškolského vzdělávání a vytvořit Evropský prostor vysokoškolského vzdělávání (EHEA).⁷ Záměrem byl vznik otevřeného prostoru vysokého školství, rozvinutí akademické spolupráce evropských zemí a umožnění studentům i akademickým pracovníkům sbírat zkušenosti na zahraničních univerzitách. Důležitou součástí procesu byla také snaha zvýšit konkurenceschopnost evropských univerzit a přitáhnout studenty a akademiky z mimoevropských zemí. V roce 2010 byl Evropský prostor vysokoškolského vzdělávání slavnostně vyhlášen. Nyní je jeho úkolem práce na koordinaci, zhodnocení a dalším zlepšování Boloňského procesu, implementace reformy a pořádání pravidelných konferencí. V současné době podepsalo dohodu již 47 evropských států. „Zemím Boloňského procesu se podařilo vytvořit systém národních systémů s poměrně harmonizovanou architekturou studia řešenou ve třech stupních – bakalářském, magisterském a doktorském. Vytvořily si společné standardy a metodické

5 KLEŇHOVÁ, Michaela. MINISTERSTVO ŠKOLSTVÍ, mládeže a tělovýchovy. *České školství v mezinárodním srovnání – stručné seznámení s vybranými ukazateli publikace OECD Education at a Glance* [online]. 2012 [cit. 2013-06-11].

6 Cizinci v ČR 2012: Vzdělávání cizinců. In: *Český statistický úřad* [online]. [cit. 2013-04-16]. Dostupné z: [http://www.czso.cz/csu/2012edicniplan.nsf/t/CB00457FD8/\\$File/141412_k4CJ.pdf](http://www.czso.cz/csu/2012edicniplan.nsf/t/CB00457FD8/$File/141412_k4CJ.pdf)

7 Boloňský proces. In: *Wikipedia: the free encyclopedia* [online]. San Francisco (CA): Wikimedia Foundation, 2001- [cit. 2013-06-14]. Dostupné z: http://cs.wikipedia.org/wiki/Bolo%C5%88sk%C3%BD_proces

postupy pro zabezpečování kvality, stejně jako zastřešující rámec kvalifikací.“⁸

V České republice zajišťuje mezinárodní spolupráci v oblasti vysokoškolského studia především ministerstvo školství, ovšem vysoké školy přímo spolupracují i mezi sebou v rámci bilaterálních dohod. Stále větší důležitosti pak nabývají právě díky Boloňskému procesu programy Evropské unie, například Erasmus. Studenti mohou studovat v zahraničí i mimo jakýkoliv výměnný program, jako tzv. free-movers.

Nejčastější typy zahraničních studijních pobytů jsou:

3.3.1 Erasmus

Program Erasmus funguje pod záštitou Evropské unie od roku 1987 a je součástí tzv. Lifelong-Learning Programme. V České republice probíhá program Erasmus od roku 1998. Univerzity a jiné instituce, které se programu účastní, musí být držiteli tzv. Erasmus University Charter. Existuje i rozšířená verze listiny, která opravňuje instituci ke všem typům aktivit programu Erasmus včetně praktických stáží.⁹

Mezi cíle programu Erasmus patří:

- podporovat realizaci Evropského prostoru vysokoškolského vzdělávání
- posilovat přínos vysokoškolského vzdělávání a dalšího odborného vzdělávání inovačnímu procesu¹⁰

Očekává se, že v akademickém roce 2012/2013 dosáhne počet zúčastněných studentů 3 miliony.

Aby se mohl student zúčastnit programu Erasmus, musí splnit jisté podmínky, a to konkrétně:

- být zapsán do akreditovaného studijního programu ukončeného diplomem (včetně doktorského studia) v instituci vysokoškolského vzdělávání, která je do programu zapojena, v jedné z 33 zemí účastnících se programu (EU-27 + Chorvatsko, Island, Lichtenštejnsko, Norsko, Švýcarsko a Turecko).
- úspěšně dokončit alespoň první rok studia (tato podmínka se netýká stáží)

8 Boloňský proces: Vytváření Evropského prostoru vysokoškolského vzdělávání. *Boloňský proces* [online]. [cit. 2013-06-14]. Dostupné z: <http://bologna.msmt.cz/>

9 Program Erasmus – často kladené otázky. *Europa.eu* [online]. 31.1.2012 [cit. 2013-06-11]. Dostupné z: http://europa.eu/rapid/press-release_MEMO-12-54_cs.htm?locale=en

10 *Program celoživotního učení (LLP) Příručka 2013* [online]. 2013 [cit. 2013-06-11]. Dostupné z: http://ec.europa.eu/education/llp/doc/call13/part2_cs.pdf

Studijní pobyt trvá obvykle 3-12 měsíců a započítává se do studia na domovské vysoké škole.¹¹

3.3.2 Meziuniverzitní a fakultní dohody

Tyto výměnné programy se uskutečňují na základě bilaterálních dohod univerzit a fakult. Některé z těchto programů jsou stipendijní, tzn. student dostane finanční příspěvek na pobyt na zahraniční univerzitě. V opačném případě lze ulehčit finanční zátěži žádostí o příspěvek z nadací, grantových agentur a jiných institucí poskytujících finanční podporu.¹²

3.3.3 Free-movers

Jednou z dalších možností, jak vyjet studovat na zahraniční vysokou školu, je uskutečnit studijní pobyt mimo veškeré výměnné studijní programy. Výhodou tohoto typu studia v zahraničí je svoboda, kterou má student ohledně výběru univerzity. Nevýhodou je ovšem poměrně náročná administrativní procedura a neexistence stipendijního programu. Jako v předchozím případě však může student požádat o finanční podporu ze zdrojů nadací, grantových agentur či ze zdrojů samotné přijímající univerzity.

3.3.4 Vládní stipendia, stipendia na základě bilaterálních mezivládních smluv

Tento typ pobytu nabízí zahraničním studentů v ČR ministerstvo školství. Konkrétně se jedná o vládní stipendia poskytovaná v rámci rozvojové pomoci a stipendia na základně bilaterálních mezivládních nebo mezirezortních smluv. O tento typ stipendií si musí studenti zažádat sami a v současné době jsou studenti přijímáni především k výzkumným pobytům. Tyto kurzy nevedou k získání akademického titulu a není na ně tudíž vypsáno přijímací řízení. O přijetí k těmto pobytům rozhodují vysoké školy.¹³

11 Program Erasmus – často kladené otázky. *Europa.eu* [online]. 31.1.2012 [cit. 2013-06-11]. Dostupné z: http://europa.eu/rapid/press-release_MEMO-12-54_cs.htm?locale=en

12 Fakultní dohody. *Univerzita Karlova* [online]. 2013 [cit. 2013-06-11]. Dostupné z: <http://www.cuni.cz/UK-38.html>

13 Stipendijní pobyty v České republice v akademickém roce 2013/2014. *Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy České republiky* [online]. 2012 [cit. 2013-06-11]. Dostupné z: <http://www.msmt.cz/mezinarodni-vztahy/stipendijni-pobyty-v-ceske-republice-v-akademickem-roce-2013>

4 Studentská migrace v současném společenskovědním diskurzu

Není pochyb o tom, že téma migrace bylo již mnohokrát zpracováno v mnoha studiích. Pokusím se nyní ve třech kapitolách shrnout hlavní teoretický základ, ze kterého budu ve své práci vycházet.

V kapitole 4.1 jsem se zaměřila na nejširší chápání motivací migrace, více prostoru jsem pak věnovala Balážově studii motivací studentů k migraci.

Kapitola 4.2 pojednává o transnacionalismu jakožto způsobu nové konceptualizace migrace a souvisejících pojmech: globalizace a sociální sítě.

V kapitole 4.3 jsem pak snažila výše zmíněné propojit a vytvořit tak ucelený teoretický rámec výzkumného projektu.

4.1 Motivace ke studiu v zahraničí

Jak píše Andruchová ve své bakalářské práci, v dějinách společenských věd bylo téma migrace monohokrát zpracováno a důležitým rozlišovacím znakem těchto teorií je právě motivace k migraci.¹⁴

Často se o migraci v obecné rovině zjednodušeně uvažuje jako o toku obyvatelstva z chudého Jihu na bohatý Sever. Dle Drbohlava mají stále výraznější rysy globalizace velký vliv na podmínky migrace, neboť pokračující modernizace (rozvoj komunikačních systémů, zvyšování dopravní propojenosti, snižování ceny dopravy) rovněž přispívá k vysvětlení rostoucí intenzity migračních pohybů.¹⁵ Bauman s ním souhlasí, když tvrdí: „Doprava a cestování představují pole obzvláště radikální a rapidní změny.“¹⁶ Mezinárodní migrace tedy nepramení z nedostatku ekonomického rozvoje, ale z rozvoje samotného.¹⁷

14 ANDRUCHOVÁ, Monika. *Povaha súčasnej študentskej migrácie: Prípady Erasmus študentov českých vysokých škôl*. 2013. Bakalářská práce. Univerzita Karlova, Fakulta humanitních studií. Vedoucí práce PhDr. Dana Bittnerová, Csc., str. 10.

15 DRBOHLAV, Dušan. Mezinárodní migrace obyvatelstva – pohyb i pobyt. In: *Menšiny a migranti v České republice: my a oni v multikulturní společnosti 21. století*. Vyd. I. Praha: Portál, 2001, 188 s. ISBN 80-717-8648-9, str. 21.

16 BAUMAN, Zygmunt. *Globalizace: důsledky pro člověka*. Vyd. 1. Praha: Mladá fronta, 1999, 157 s. ISBN 80-204-0817-7, str. 23.

17 DRBOHLAV, Dušan. Mezinárodní migrace obyvatelstva – pohyb i pobyt. In: *Menšiny a migranti v České republice: my a oni v multikulturní společnosti 21. století*. Vyd. I. Praha: Portál, 2001, 188 s. ISBN 80-717-8648-9, str. 21.

Navzdory mnohým explanačním teoriím, které popisovaly migraci jako důsledek ekonomických tlaků (neoklasická ekonomie), Baláž ve svém výzkumu motivací studentů k migraci uvádí, že struktura migračních proudů v rámci Evropy není dána ekonomickými diferenciacemi mezi zemí původu a cílovou zemí (push-pull faktory), ale do jisté míry kopíruje strukturu mezinárodních toků poznatků a zboží. Dalším důležitým faktorem, dle kterého studenti rozhodují o cílové zemi, je jazyk. Studenti dle Baláže preferují cílové země, jejichž jazyk ovládají nebo jejichž jazyk považují za důležitý.¹⁸ Migrační rozhodnutí je dále ovlivněno jistou důvěrou v cílovou zemi a její znalostí, které Baláž souhrnně nazývá „tiché poznatky“ („tacit knowledge“). Tyto „tiché poznatky“ se dají podle něj získat pouze osobní návštěvou cílové země nebo zprostředkovaně od krajanů, kteří mají s cílovou zemí osobní zkušenost.¹⁹

4.2 Transnacionalismus a studentská migrace

4.2.1 Transnacionalismus a globalizace

Na předpokladu zprostředkované osobní zkušenosti stojí do jisté míry i teorie migračních sítí a transnacionálního prostoru. Neodpovídá již ovšem na otázku po příčinách studentské migrace, ale přichází s novým pojetím její podoby.

Transnacionalismus úzce souvisí s tématem globalizace, jelikož je to právě objevení se globalizované společnosti, které umožňuje transnacionální imaginaci. Bauman v této souvislosti hovoří o tom, že vzdálenost je pouze sociálním produktem, neboť její délka se mění v závislosti na rychlosti, s kterou ji lze překonat.²⁰ Nejsou to však jen technické faktory samotné mobility, které migraci v současné době významně usnadňují – je to také přeprava informací. Dle Baumana: „S neustálým a důsledným rozvojem technických prostředků dostaly informace možnost cestovat nezávisle na svých fyzických nositelích – a také nezávisle na předmětech, o nichž informovaly.“²¹ A dále: „Když se doba komunikace smršťuje na nulovou délku okamžiku, prostor a prostorová vymezení ztrácejí význam – přinejmenším pro ty, jejichž jednání může probíhat rychlostí

18 BALÁŽ, Vladimír. Migrácia študentov v Európe: súťaž o ľudský kapitál. In: *Sociológia*. 42/2010, č. 4, str. 377.

19 BALÁŽ, Vladimír. Migrácia študentov v Európe: súťaž o ľudský kapitál. In: *Sociológia*. 42/2010, č. 4, str. 370.

20 BAUMAN, Zygmunt. *Globalizace: důsledky pro člověka*. Vyd. 1. Praha: Mladá fronta, 1999, 157 s. ISBN 80-204-0817-7, str. 21.

21 BAUMAN, Zygmunt. *Globalizace: důsledky pro člověka*. Vyd. 1. Praha: Mladá fronta, 1999, 157 s. ISBN 80-204-0817-7, str. 23.

elektronického vzkazu.“²² Bitušíková se s ním shoduje - i ona považuje nové (a levné) prostředky komunikace, především internet, jehož dosah překračuje všechny národní hranice, a s ním související prostředky komunikace, jakým je například Skype, za důležitou součást globalizované společnosti. A jsou to právě tyto komunikační kanály, které umožňují migrantům lehce a levně rozvíjet a udržovat vztahy napříč národními hranicemi, a tím nechávají vzniknout transnacionalismu.²³

S jednou z nejranějších teorií transnacionalismu přišly Linda Basch, Nina Glick-Schiller a Cristina Blanc-Szanton, dle kterých nemohly zastaralé antropologické koncepty „zakořeněnosti“ a „vykořeněnosti“ migrujících subjektů přežít tváří v tvář novému typu migrantů, aktivně si udržujících a rozvíjejících mnohostranné sociální vztahy napříč geografickými, kulturními a politickými hranicemi.²⁴ Jinými slovy, tito migranti vytvářejí ze země původu a hostitelské země jedinou arénu, ve které uskutečňují své sociální interakce.

Tato nová konceptualizace migrace vede dle Vertovce k rekonstrukci místa a lokality, jelikož nová sociální pole, jež transnacionalismus formuje, protínají fyzický prostor „tady a tam“.²⁵ Zde můžeme opět odkázat k Baumanovi, který tvrdí: „Vskutku málo v životní zkušenosti elity dnes předpokládá nějaký rozdíl mezi 'tady' a 'tam', 'uvnitř' a 'vně', 'blízko' a 'daleko'.“²⁶ Vertovec dále předkládá koncept „multilokálního životního světa“ jakožto analytický nástroj vhodný k interpretaci faktu, že stále více lidí (a netýká se to pouze Baumanových „elit“) žije svůj život v sociálních světech, které se nacházejí na území více států a mnohdy i kontinentů.²⁷

Vzniká tak nové pojetí migranta - tzv. transmigrant. Transmigrant již není jen pasivním objektem migračních proudů, obětí, vrženou do víru událostí, na něž nemá vliv, fackovacím panákem společnosti, do níž je nucen se integrovat, jejíž kulturu si musí osvojit. Transnacionální pojetí migranta je jiné. Transmigrant je člověk stojící obrazně řečeno „na dvou nohách“. Je spojen se zemí původu i se zemí cílovou. Následkem toho je

22 BAUMAN, Zygmunt. *Globalizace: důsledky pro člověka*. Vyd. 1. Praha: Mladá fronta, 1999, 157 s. ISBN 80-204-0817-7, str. 23.

23 BITUŠÍKOVÁ, Alexandra. (2006): Transnárodní migrácia z pohľadu sociálnej antropologie. In: Luther, Daniel (ed.): *E/Migrácie a Slovensko*. Bratislava: UE SAV, UVV UMB, str. 121.

24 BITUŠÍKOVÁ, Alexandra. (2006): Transnárodní migrácia z pohľadu sociálnej antropologie. In: Luther, Daniel (ed.): *E/Migrácie a Slovensko*. Bratislava: UE SAV, UVV UMB, str. 120.

25 HENIG, David. Transnacionalismus. In: *AntropoWebzin* [online]. [cit. 2013-04-16]. Dostupné z: <http://antropologie.zcu.cz/transnacionalismus>

26 BAUMAN, Zygmunt. *Globalizace: důsledky pro člověka*. Vyd. 1. Praha: Mladá fronta, 1999, 157 s. ISBN 80-204-0817-7, str. 22.

27 SZALÓ, Csaba. *Transnacionální migrace: proměny identit, hranic a vědění o nich*. 1. vyd. Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury (CDK), 2007, 175 s. Sociologická řada, sv. 5. ISBN 978-807-3251-369, str. 108.

transmigrantova loajalita spojena s rozšířeným sociálním polem. Není usazen v prostoru geografickém, ale mnohem více v imaginárním prostoru sdílených představ, který je často vázán na sociální vztahy mnohem více než na místo. Je nositelem tzv. hraniční kultury, nezávislé na prostoru. Svoji pozici v sociálním prostoru aktivně utváří a o své každodennosti rozhoduje sám.

Dle Szaló mají zkušenosti získané na různých místech obohacující vliv na kulturní repertoár transmigrantů a tím pádem také působí na sebe-pojetí a identitu těchto jednotlivců. Jelikož identita je vztahovým jevem, mnohdy je to především změněná představa o druhých, která působí na proměnu sebe-pojetí individuů. Doslova: „Prostředí významů v sobě zahrnují různé kulturní elementy, které tvoří referenční rámec, ve vztahu k němuž se osmyslňují zkušenosti získané v jím vymezeném sociálním poli a ve vztahu k němuž krytalizují různé modely sebe-pojetí a různé typy příslušností.“²⁸ Transnacionální subjekty žijí ve světě složeném z několika kulturních zdrojů. A protože jejich kulturní repertoár zahrnuje diverzní uskupení významů, mohou být doma na více místech najednou. „Dle Stuarda Halla (Hall 1995) jsou to lidé, kteří mluví více než jedním jazykem (doslova i metaforicky), kteří se naučili překládat a vyjednávat mezi různými kulturami, protože sami jsou produktem několika propojených kultur a historií. Jsou schopni žít ve světě plném rozdílů, na rozhraní několika kultur, a obměňovat perspektivu, z níž se na tyto kultury dívají.“²⁹ Můžeme zde sledovat teoretický obrat na poli výzkumu formování identit, a to konkrétně obrat od hledání esencí identit ke sledování kulturních procesů jejich formování. To souvisí i s reinterpetací charakteru míst, do nichž jsou výzkumy situované. Ukazuje se, že místa, k nimž se formují kulturní identity, nemusí mít charakter vlasti. Navzdory tomu mohou však být tato místa aktéry interpretovány jako domovy.³⁰ Eriksen tento nový přístup výstižně shrnuje v jedné ze svých esejí: „Kudy tedy prochází hranice? Mezi Námi a Jimi nebo je hranice napříč hranicemi? Poslední odpověď je samozřejmě tou nejpreciznější. Hranice je závislá na tom, co chceme ohraničit, a toho může být vskutku mnoho.“³¹

28 SZALÓ, Csaba. *Transnacionální migrace: proměny identit, hranic a vědění o nich*. 1. vyd. Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury (CDK), 2007, 175 s. Sociologická řada, sv. 5. ISBN 978-807-3251-369, str. 108.

29 HAMAR, Eleonóra a Csaba SZALÓ. Osm migrujících žen a jejich transnacionální sdílený svět. In: *Sociologický časopis/Czech Sociological Review*. 43/2007, č. 1, str. 72.

30 HAMAR, Eleonóra a Csaba SZALÓ. Osm migrujících žen a jejich transnacionální sdílený svět. In: *Sociologický časopis/Czech Sociological Review*. 43/2007, č. 1, str. 74.

31 ERIKSEN, Thomas Hylland. *Antropologie multikulturních společností: rozumět identitě*. Vyd. 1. Praha: Triton, 2007. ISBN 8072549251, str. 57.

4.2.2 Sociální sítě jako záchytné sítě migrantů

Teorie transnacionální migrace se konstituovaly v diskurzu, jehož důležitou součástí jsou sociální sítě. Jsou to právě teorie sociálních sítí, které se staly od 80. let 19. století jednou z neuznávanějších novinek na teoretickém poli migrace. Tyto teorie soustřeďují svoji pozornost na kolektivitu migrantů a komunit v průběhu procesu migrace. Neformální sociální sítě zajišťují jak jednotlivcům, tak skupinám důležité zdroje. V kontextu sociálních sítí v zemi původu hovoříme o transmisi kulturního kapitálu (zejména jde o informace o migračních příležitostech), v kontextu společnosti cílové země potom klademe důraz spíše na sociální kapitál, jako jsou například osobní vztahy, přátelské sítě a vzájemná podpora v oblastech sociálních i ekonomických.³² Jednoduše řečeno, pro adaptaci a integraci v novém prostředí je zásadní, koho migrant pozná, koho žádá o radu a pomoc, s kým se stýká při formálních i neformálních příležitostech i jaké vztahy udržuje v zemi původu.³³

Jak jsem uvedla výše, samotný proces tvorby sítí závisí na vztazích napříč prostorem a je jimi zpětně posilován. Tyto vztahy pak spojují jak migranty s dalšími migranty, tak migranty s nemigranty v zemi původu. Sociální sítě pomáhají migrujícím subjektům v získávání sociálního kapitálu a také sociální podpory, fungují jako záchytná síť v případě dílčích neúspěchů. Robert Putnam nám nabízí definici sociálního kapitálu jako „sociálních sítí a s nimi spojených norem reciprocity a důvěryhodnosti“.³⁴

Schaefer a kol. přišli s důležitým rozdělením této sociální podpory. Rozlišují emocionální, informační a instrumentální (praktickou) podporu, ke kterým můžeme přidat též „companionship“ a „socializing“, což lze přeložit jako společnost druhého a společenský život. Tyto různé druhy sociální podpory mohou být poskytovány různými lidmi rozličnými způsoby v různém čase. V případě migrantů často překračuje tato podpora hranice národních států. Například emocionální podpora při vyrovnávání se se steskem po domově a osamělosti může být poskytnuta blízkými příbuznými nebo partnerem. Transnacionální spojení s lidmi z domova v tom případě hraje důležitou

32 CASTLES, Stephen. Understanding Global Migration: A Social Transformation Perspective. *Journal of Ethnic and Migration Studies* [online]. 2010, vol. 36, issue 10, s. 1565-1586 [cit. 2013-06-13]. DOI: 10.1080/1369183X.2010.489381. Dostupné z: <http://www.tandfonline.com/doi/abs/10.1080/1369183X.2010.489381>, str. 1579, překlad autorka.

33 BITUŠÍKOVÁ, Alexandra. (2006): Transnárodná migrácia z pohľadu sociálnej antropologie. In: Luther, Daniel (ed.): *E/Migrácie a Slovensko*. Bratislava: UE SAV, UVV UMB, str. 118.

34 RYAN, L., R. SALES, M. TILKI a B. SIARA. Social Networks, Social Support and Social Capital: The Experiences of Recent Polish Migrants in London. *Sociology* [online]. 2008-08-01, vol. 42, issue 4, s. 672-690 [cit. 2013-06-13]. DOI: 10.1177/0038038508091622. Dostupné z: <http://soc.sagepub.com/cgi/doi/10.1177/0038038508091622>, str. 673, překlad autorka.

podpůrnou roli i v cílové zemi. Informační podporu, která může mít různé podoby (v případě studentské migrace například registrace na kolejí, získání studentské průkazky), mohou poskytnout lidé blíže seznámení s prostředím, například spolužáci či sousedé. Instrumentální podporu, tedy praktickou pomoc např. při práci nebo studiu, nabízí lidé blízcí nebo naopak pouze dočasní známí, kteří mají potřebné znalosti, ale do nejbližšího sociálního okruhu migranta nepatří.³⁵

Když aplikujeme teorii sociálních sítí na případ studentské migrace, můžeme využít též stále aktuální Bochnerův „model of friendship networks“, v překladu „model přátelských sítí“. Ten předpokládá, že zahraniční studenti mají v cílové zemi tendenci tvořit tři druhy sociálních sítí, z nichž každá má určitou psychologickou funkci. V první řadě jsou to vazby s krajany v cílové zemi a také s lidmi, kteří zůstali v zemi původu (což není díky současným široce dostupným komunikačním kanálům napříč státy a kontinenty velký problém). Skrz tyto sítě si studenti udržují své původní vzory chování a kulturní hodnoty – jde o takzvanou primární síť. Sekundární, bikulturní síť pak zahrnuje studenty, učitele a studijní poradce hostitelské země, díky kterým studenti získávají povědomí a kulturně relevantních dovednostech podstatných pro samotné studium. Do třetice, studenti navazují vztah s dalšími zahraničními studenty. Bochner předpokládá, že tato multikulturní sociální síť přináší studentům vzájemnou podporu a možnost společných volnočasových aktivit.³⁶

Všechny tři typy Bochnerových sociálních sítí (a jejich přítomnost či nepřítomnost) mohou hrát v životě migranta v hostitelské zemi klíčovou roli. Studie ukázaly, že studenti, kteří mají dle svého přesvědčení silnou podporu ve své sociální síti, sami sebe považují (a jejich chování to objektivně potvrzuje) za odolnější vůči stresujícím situacím v akademickém prostředí. Proto by se univerzity měly snažit ulehčit studentům přizpůsobování se novému prostředí právě skrze pomoc při vytváření podpůrných sociálních sítí.³⁷ Např. konkrétně výzkum provedený roku 1998 na univerzitě v Ohio (Ohio State University) došel k následujícímu závěru: „Pokud to shrneme, je poskytování

35 RYAN, L., R. SALES, M. TILKI a B. SIARA. Social Networks, Social Support and Social Capital: The Experiences of Recent Polish Migrants in London. *Sociology* [online]. 2008-08-01, vol. 42, issue 4, s. 672-690 [cit. 2013-06-13]. DOI: 10.1177/0038038508091622. Dostupné z:

<http://soc.sagepub.com/cgi/doi/10.1177/0038038508091622>, str. 674, překlad autorka.

36 ZHOU, Yuefang, Divya JINDAL-SNAPE, Keith TOPPING a John TODMAN. Theoretical models of culture shock and adaptation in international students in higher education. In: *Studies in Higher Education*. 33/2008, č. 1, str. 70. ISSN 0307-5079. DOI: 10.1080/03075070701794833. Dostupné z: <http://www.tandfonline.com/doi/abs/10.1080/03075070701794833>

37 ZHAI, Lijuan. Studying International Students: Adjustment Issues and Social Support. [online]. 2004, č. 1, s. 97-104 [cit. 2013-06-13]. DOI: 105.191/jiaee.2004.11111. Dostupné z: <https://www.aiaee.org/attachments/article/197/Zhai%2011.1-11.pdf>, str. 103.

podpůrných sociálních sítí, které pomáhají zahraničním studentů v úspěšném přizpůsobování se, důležitým tématem, jež vyžaduje v systému amerického vyššího školství hlubší pozornost. Nejenom, že je sociální podpora nezbytná pro duševní blahobyt zahraničních studentů, ale také jim poskytuje důležitý zdroj pro vyrovnávání se se stresujícími životními změnami.“³⁸

4.2.3 Sociální sítě a instituce v teoriích migrace

Sociální sítě mají svou roli také při zprostředkování a udržování migračních proudů, a jako takové byly z toho důvodu často v zájmu antropologického zkoumání snažícího se vysvětlit příčiny a podobu migrace. Wilson v této souvislosti hovoří o tzv. „network-mediated migration“, tedy migraci zprostředkované právě sociálními sítěmi, které v tomto případě migraci iniciují, jsou migrací zpětně podporovány a nadále rozvíjeny – jde o tzv. kumulativní kauzalitu. Do migrační problematiky zavedl tento pojem Douglas Massey, dle kterého: „Každý jednotlivý akt migrace vytváří sociální struktury, které jsou potřeba k jeho udržení. Každý nový migrant snižuje náklady na další migraci pro své přátele a příbuzné. Někteří z nich toho využijí, čímž opět rozšíří množinu lidí, kteří jsou svými sociálními sítěmi spojeni s migranty.“³⁹

Koncept kumulativní kauzality využívá i další z teorií, tzv. institucionalismus. Institucionální teorie pojednává analýzu institucí, které vznikly v důsledku migrace a zpětně ji podporují. Typicky jde například o instituce mající za cíl pomoci migrantům překonat úřední překážky nebo o zprostředkovatelské agentury pro hledání práce v zahraničí. Dále může jít například o lidskoprávní organizace, které se snaží zlepšit situaci migrantů v cílové zemi, chránit je před vykořisťováním a diskriminací ze strany zaměstnavatelů, represivními zásahy státu atd.⁴⁰

Samotné instituce vzniklé jako důsledek migrace mohou mít různou podobu - mohou „nacházet svůj význam v organizacích, legislativně etablovaných i fungujících v rámci neformálních sociálních skupin, které vytvářejí sociální síť na bázi infrastruktury, jež pomáhá lidem v menšinovém postavení.“⁴¹

38 ZHAI, Lijuan. Studying International Students: Adjustment Issues and Social Support. [online]. 2004, č. 1, s. 97-104 [cit. 2013-06-13]. DOI: 105.191/jiaee.2004.11111. Dostupné z: <https://www.aiaee.org/attachments/article/197/Zhai%2011.1-11.pdf>, str. 103, překlad autorka.

39 BRETTELL, Caroline a James Frank HOLLIFIELD. *Migration theory: talking across disciplines*. New York: Routledge, 2000, viii, 239 s. ISBN 04-159-2611-4, str. 107, překlad autorka.

40 BARŠOVÁ, Andrea a Pavel BARŠA. Explanační teorie migrace. In: *Přistěhovalectví a liberální stát: imigrační a integrační politiky v USA, západní Evropě a Česku*. 1. vyd. Brno: Masarykova univerzita v Brně, Mezinárodní politologický ústav, 2005, 308 s. ISBN 80-210-3875-6, str. 277.

41 BITTNEROVÁ, Dana. Smysl menšinových institucí v moderní společnosti. In: *Etnické komunity: elity -*

Na základě přátelství, které můžeme považovat za jednu z těchto institucí, se formuje neformální přátelská skupina imigrantů či členů národnostní menšiny. Důvodem pro udržování těchto interpersonálních vazeb mohou být společná sociokulturní východiska, která umožňují sdílení kultury či jejích segmentů, nebo jednoduše neochota opustit sociální kontakty. V obou případech jsou však vztahy a komunikace určovány společnou „menšinovou“ kulturou, kterou migranti vnímají ve vztahu k většinové společnosti.

Příslušníci imigračních skupin zakládají také formální sociální skupiny, své vlastní instituce, které mohou být státem registrované, ale i pololegální. „Ty cíleně nabízejí zprostředkování různých typů obsahů, vztahů a profitů, které sehrávají významnou roli v rovině etablování národnostní menšiny a imigrační skupiny v prostředí většinové společnosti.“⁴²

Formální menšinové instituce můžeme rozdělit také podle podstaty jejich agendy. Instituce, jejichž cílem je zajistit existenční podmínky imigrantů, utlumit kulturní šok a pomoci s adaptací na nové prostředí, primárně nepracují s konceptem etnické identity. Existují však i dva typy institucí, v nichž se etnická identita do hry dostává a na jejímž principu je budována soudržnost. První typ institucí si klade za cíl vytvořit společenskou platformu pro poskytnutí a naplnění společenského uznání, druhý typ etnickou identitu přímo rozvíjí a zdůrazňuje její symbolickou bázi. Tento typ institucí se soustředí zejména na transmisi a uchování jazyka, kulturních tradic a zprostředkování informací o zemi původu.⁴³

Imigrační a menšinové skupiny mohou být středem zájmu institucí zaštitěných většinovou společností, například církvemi, nadacemi a neziskovými organizacemi. Ty se snaží pomoci imigrantům v jejich nelehké pozici a přispět k jejich integraci. Jejich snaha se však velmi často májí účinkem a dochází k vytváření další platformy pro sdílení výchozích kulturních hodnot a posílení etnické identity.⁴⁴

instituce - stát. Vyd. 1. Praha: FHS UK, 2009, s. 17-38. Agora (Univerzita Karlova), sv. 5. ISBN 9788087398036, str. 18.

42 BITTNEROVÁ, Dana. Smysl menšinových institucí v moderní společnosti. In: *Etnické komunity: elity - instituce - stát*. Vyd. 1. Praha: FHS UK, 2009, s. 17-38. Agora (Univerzita Karlova), sv. 5. ISBN 9788087398036, str. 22.

43 BITTNEROVÁ, Dana. Smysl menšinových institucí v moderní společnosti. In: *Etnické komunity: elity - instituce - stát*. Vyd. 1. Praha: FHS UK, 2009, s. 17-38. Agora (Univerzita Karlova), sv. 5. ISBN 9788087398036, str. 24.

44 BITTNEROVÁ, Dana. Smysl menšinových institucí v moderní společnosti. In: *Etnické komunity: elity - instituce - stát*. Vyd. 1. Praha: FHS UK, 2009, s. 17-38. Agora (Univerzita Karlova), sv. 5. ISBN 9788087398036, str. 24.

4.3 Teoretický rámec práce

O studentské migraci bychom měli, dle výše nastíněných teoretických předpokladů, uvažovat v několika rovinách.

V první řadě, dle Henigovy klasifikace migrace, jsou studenti vysokých škol migranty dočasnými, kteří primárně neuvažují o tom, že v cílové zemi zůstanou natrvalo. Migrace je pro ně prvotně jednorázovou záležitostí.⁴⁵

V rovině motivace k migraci můžeme předpokládat, že studenti berou v potaz stejné důvody, které nastiňuje Baláž, tedy že primární roli v rozhodování o cílové zemi a univerzitě hrají jazyková kompetence a kulturní blízkost. Naopak vzhledem k tomu, že většina studentů v hostitelské zemi nepracuje a pracovní příležitost není stěžejním důvodem jejich migrace, ekonomické faktory mají zřejmě menší roli než v případě jiných typů migrantů. Přesto musíme brát v potaz, že situace se v jednotlivých případech může značně lišit.

Z hlediska transnacionálního potenciálu studentské migrace si můžeme položit otázku, zda a jakými způsoby vytvářejí a udržují studenti transnacionální sociální pole a zda u nich dochází ke změněnému pojmání identity směrem k transnacionalismu. S tímto tématem úzce souvisejí sociální sítě, které studenti v migraci vytvářejí, a jejich konkrétní podoba. Proč a jakým způsobem vytvářejí studenti různé typy sociálních sítí? A jak tyto sítě udržují?

O studentské migraci se v antropologii málokdy uvažuje v souvislosti s institucionalismem, přesto je tento typ migrace institucí podporován. Dá se také předpokládat, že studentská migrace má vliv na vznik dalších institucí, které ji mohou nejen zpětně posilovat, ale také vytvářet rámec pro udržování pozice migranta a postmigranta v globalizovaném světě. Vzhledem k mezinárodnímu charakteru studentské migrace půjde pravděpodobně o organizace spíše neformálního charakteru, tedy o přátelské sítě či spolky, které mají za úkol ulehčit adaptaci a integraci v podmínkách cílové země. Otázkou potom je, zda tyto instituce opravdu napomáhají adaptaci a integraci, nebo zda naopak vytváří platformy pro sdílení společných východisek, jež jsou v tomto případě založena na identitě studenta-migranta.

45 ANDRUCHOVÁ, Monika. *Povaha současnej študentskej migrácie: Prípád Erasmus študentov českých vysokých škôl*. 2013. Bakalářská práce. Univerzita Karlova, Fakulta humanitních studií. Vedoucí práce PhDr. Dana Bittnerová, CSc., str. 9.

5 Metodologické postupy výzkumu

V této části práce následuje shrnutí veškerých kroků, které jsem provedla a které mne dovedly k výsledkům uvedeným v závěru.

5.1 Výzkumná strategie

Abych mohla zodpovědět výzkumnou otázku a podotázky, provedla jsem kvalitativní výzkum. Tento druh výzkumu považuji pro svoji práci za nejvhodnější, neboť právě kvalitativní metoda výzkumu mi umožnila hluboký vhled do dané problematiky. Podstata kvalitativního výzkumu tkví v jeho vysoké validitě, které je umožněna slabou standardizací, a induktivní metodě, jež spočívá v pátrání po pravidelnostech a analogiích ve výkladu dat.

„Kvalitativní výzkum je proces hledání porozumění založen na různých metodologických tradicích zkoumání daného sociálního nebo lidského problému. Výzkumník vytváří komplexní, holistický obraz, analyzuje různé typy textů, informuje o názorech účastníků výzkumu a provádí zkoumání v přirozených podmínkách," zní definice kvalitativního výzkumu dle Creswella.⁴⁶ V průběhu onoho procesu je možné, že výzkumník bude nucen pozměnit předem plánovaný plán výzkumu. Proto jsem i já v průběhu své práce neustále kontrolovala veškeré materiály a postupy, abych mohla kdykoliv přizpůsobit výzkum novým poznatkům. Mezi principy kvalitativního výzkumu patří, že „metodologie výzkumu není utvářena předem, ale v průběhu sběru dat.“⁴⁷ Struktury, které jsem v datech postupně objevovala, mne vedly k dalším otázkám a dávaly výzkumu nový a jasnější směr. Glaser a Strausse nazývají tento koncept metodou konstantního srovnávání. Doslova: „Je-li cílem výzkumníka vytváření teoretických idejí (...) pak se nemůže omezit na tradiční postup, nejdříve kódování a pak na analýzu dat. Když výzkumník v procesu vytváření teorie prohlíží svůj materiál, neustále své teoretické koncepty přeskupuje a reintegruje.“⁴⁸

K tomu se váže další důležitá podmínka kvalitativního výzkumu – vzhledem k jeho

46 HENDL, Jan. *Kvalitativní výzkum: základní metody a aplikace*. Vyd. 1. Praha: Portál, 2005, 407 s. ISBN 80-736-7040-2, str. 50.

47 DISMAN, Miroslav. *Jak se vyrábí sociologická znalost: příručka pro uživatele*. 4., nezměněn. vyd. Praha: Karolinum, 2011, 372 s. ISBN 978-80-246-1966-8, str. 301.

48 DISMAN, Miroslav. *Jak se vyrábí sociologická znalost: příručka pro uživatele*. 4., nezměněn. vyd. Praha: Karolinum, 2011, 372 s. ISBN 978-80-246-1966-8, str. 301.

flexibilitě může být problémem jeho reliabilita. „Metoda konstantního srovnávání není designována tak (jako metody kvantitativní analýzy), aby zaručila, že dva výzkumníci pracující nezávisle na totožných datech dosáhnou shodných výsledků.“⁴⁹ V rámci maximalizace věrohodnosti provedeného výzkumu jsem se proto snažila, aby provedený analytický proces byl jasný a jednotlivé kroky naprosto srozumitelné.

V průběhu výzkumu bylo mým cílem zjistit, co zúčastnění od Charles University International Club očekávají a jakou povahu mají zkušenosti a sociální sítě vytvořené během jeho činnosti. Dále jsem data použila k interpretaci toho, jaký vliv má IC CUNI a migrační zkušenost aktérů celkově na představu o budoucnosti a zda zapojení do struktur IC CUNI přispívá k vytváření transnacionální pozice studentů.

5.2 Technika sběru dat

Vzhledem k cílům výzkumu jsem ke sběru dat zvolila techniku interview, neboť mi nejlépe umožnila porozumět tomu, jak informátoři vnímají svoji sociální realitu, a pochopit, jak onu realitu významově interpretují.

Konkrétně šlo o sérii polostrukturovaných rozhovorů. Výhodou tohoto typu dotazování byla větší svoboda, kterou měli informátoři při odpovídání na otázky. Přínosy jsou následující:

- a) lze přezkoušet, zda dotazovaný otázkám porozuměl
- b) dotazovaný může vyjevit své zcela subjektivní pohledy a názory
- c) dotazovaný může samostatně navrhnout možné vztahy a souvislosti
- d) je možné tematizovat konkrétní podmínky situace dotazovaného.⁵⁰

Díky tomu lze zvýšit validitu výzkumu a následnou analýzu nasbíraných dat provést precizněji.

Místo rozhovoru jsem ve většině případů ponechala zcela na vůli informátora, neboť bylo důležité, aby se během rozhovoru cítil dobře a uvolněně, čemuž může prostředí významně napomoci. Pokud informátor požádal o to, abych místo setkání určila já,

49 DISMAN, Miroslav. *Jak se vyrábí sociologická znalost: příručka pro uživatele*. 4., nezměněn. vyd. Praha: Karolinum, 2011, 372 s. ISBN 978-80-246-1966-8, str. 302.

50 HENDL, Jan. *Kvalitativní výzkum: základní metody a aplikace*. Vyd. 1. Praha: Portál, 2005, 407 s. ISBN 80-736-7040-2, str. 50.

zvolila jsem místo klidnější a mimo hlavní turistické cíle (rozhovory se odehrávaly v Praze). Podstatné bylo, aby rozhovor probíhal v prostředí pokud možno tichém a klidném – jednak kvůli tomu, aby se mohl informátor lépe soustředit na kladené otázky, jednak kvůli technickým záležitostem – všechny rozhovory byly po předchozím souhlasu informátora nahrávány na diktafon.

Před samotným rozhovorem jsem informátorům vysvětlila téma své bakalářské práce a seznámila je s etikou výzkumu. Poprosila jsem je o svolení nahrávat rozhovor na diktafon z důvodu zachování plynulosti a bezprostřednosti interview. Zároveň jsem je upozornila na možnost, že si budu v průběhu interview zapisovat důležité poznámky do terénního deníku. Následně jsem požádala informátory o ústní informovaný souhlas, který byl nahrán na diktafon. Použití diktafonu mělo další důležitou výhodu – mohla jsem zpětně zkontrolovat, zda byly otázky položeny formálně správně a v průběhu dalšího výzkumu svou techniku dotazování zlepšovat.

Rozhovory s českými informátory proběhly v českém jazyce, se zahraničními informátory jsem komunikovala v angličtině. Interview byla průběžně realizována mezi březnem – květnem roku 2013.

Samotný rozhovor se v případě českých a zahraničních informátorů v některých ohledech nutně musel lišit.

Interview s českými informátory jsem zahájila motivační otázkou, která měla narativní charakter. Nejdříve jsem požádala, aby mi vysvětlili důvody svého angažmá v IC CUNI, popřípadě aby mi pověděli, co je vedlo k tomu, že se v průběhu studia zúčastnili zahraničního pobytu (v rámci předporozumění tématu jsem předpokládala, že minimálně část českých informátorů má vlastní osobní zkušenosti se studijním pobytem v zahraničí). Tím jsem se dozvěděla klíčový kontext informátorova angažmá v IC CUNI. Za účelem pasportizace jsem se poté doptala na informace, které mi nebyly známy, jako je například věk, studijní obor, jazyková vybavenost atp.

Také rozhovor se zahraničními informátory byl zahájen narativní otázkou, v jejich případě však směřovala k motivacím příjezdu do České republiky a celkově ke kontextu studijního pobytu. Také v tomto případě následovala dodatečná pasportizace v případě, že mi veškeré potřebné informace nebyly známy předem.

Následoval polostrukturovaný rozhovor, a to jak v případě českých, tak v případě zahraničních informátorů. Otázky jsem rozdělila do několika okruhů. Snažila jsem se, aby na sebe navazovaly logicky a plynule, čímž jsem se pokusila zajistit maximální

přirozenost rozhovoru.

V rámci prvního okruhu jsem se českých informátorů zeptala, jak dlouho již v IC CUNI působí, jaká je v IC CUNI jejich pozice a jakou náplň má jejich práce.

Zahraničního informátora jsem se v rámci prvního okruhu zeptala na jeho motivaci zúčastnit se výměnného pobytu, na jeho očekávání a dosavadní pocity a zkušenosti ze života v České republice (v případě, že na tyto otázky již dostatečně neodpověděl v rámci narace).

Další okruhy otázek již byly v případě českých i zahraničních informátorů podobné a směřovaly k reflexi zkušeností s IC CUNI a jejího kontextu.

Druhý okruh otázek se týkal samotného IC CUNI. Nechala jsem studenty, aby reflektovali své zkušenosti se studentským klubem. Konkrétně šlo o otázky na téma motivace jejich angažmá, časové investice do činnosti IC CUNI, sociálních sítí a zkušeností vzniklých v rámci klubu, osobního přínosu z angažmá v IC a dalších individuálních pohnutek.

V třetím okruhu otázek jsem se pokusila zjistit maximum informací o sociální síti informátora.

Poslední okruh otázek se věnoval budoucnosti informátora. Nechala jsem jej, aby reflektoval své představy o dalším studiu, kariéře a dalších aspektech budoucího života. Snažila jsem se zjistit, zda je tato představa ovlivněna výměnným pobytem a zkušenostmi a sociálními sítěmi získanými v rámci IC i mimo něj.

Průměrně trvaly rozhovory kolem jedné hodiny času. Bylo na vůli informátora, kolik času mi věnuje. Někteří měli pouze zájem mi pomoci s výzkumem a ve chvíli, kdy jsem získala potřebné informace, jsme setkání přátelsky ukončili. Několikrát se však stalo, že sami informátoři měli zájem o rozhovor, a setkání trvalo pak i dvě hodiny. Čeští studenti oceňovali, že se o jejich práci zajímám, a často také kvitovali možnost vypovídat se ze svých zážitků a pocitů. Zahraniční studenti většinou využili možnosti setkání s českou studentkou k tomu, aby se mě zeptali na mé názory na život a studium v České republice a mohli je konfrontovat se svými zkušenostmi. Vzhledem k tomu, že se tito studenti pohybují ponejvíce v mezinárodní skupině, kde Češi většinou zcela chybí, jsem registrovala, že po skončení dotazování k výzkumu se naše role často obrátily. Stala jsem se sama předmětem „výzkumu“ a byli to zahraniční studenti, kteří toužili získat informace o životě v České republice od rodilé Češky. Ať již s českými či zahraničními studenty, všechny rozhovory probíhaly v uvolněné a přátelské atmosféře. Informátoři

byli velice otevření, díky čemuž jsem mohla získat upřímné výpovědi – a tím pádem i důležitá data.

Pro získání co nejkomplexnějších dat jsem si založila terénní deník, kam jsem v průběhu výzkumu zapisovala svoje poznámky a postřehy z interakce s informátory.

5.3 Výzkumný vzorek

Výběr vzorku byl definován činností v Charles University International Club (IC CUNI, detaily o povaze a činnosti klubu viz kapitola 6.1). Pro získání dat, která mi umožnila získat vhled do problematiky, bylo nutné vyslechnout jak české organizátory, tak zahraniční uživatele. Pouze tak bylo možné udělat si o problematice a jejích relevantních dimenzích celistvý obraz.

Výzkum jsem provedla se šesti českými studenty, kteří se podílejí na organizaci a akcích pořádaných IC CUNI, a se sedmi zahraničními studenty, kteří se činnosti IC CUNI účastnili jako uživatelé v rámci jeho programů a akcí pořádaných na různých fakultách Univerzity Karlovy v průběhu akademického roku 2012/2013. Výběr vzorku byl určen dobou pobytu v České republice – v rámci homogenity vzorku jsem jej omezila na studenty, jejichž doba pobytu se v době výzkumu pohybovala mezi 3-9 měsíci.

V prvotních fázích výzkumu jsem potřebovala získat tzv. „gate-keepera“, tedy člověka, který má vhled blízké osobní zkušenosti s IC a lidmi v něm působícími. K tomu jsem využila fungování tzv. programu Buddy (více viz kapitola 6.1.3). Ten umožňuje zahraničním studentům získat českého „kamaráda“ („buddy“ znamená v angličtině „přítel“), který jim pomáhá v počátcích jejich studijního pobytu. Byli to právě čeští buddy, díky nimž jsem získala kontakty na hlavní organizátory klubu i na některé jejich zahraniční svěřence. Dále se mi osvědčila technika zvaná „snowball“. Zejména v případě zahraničních informátorů mi přátelské doporučení pomohlo získat další a další informátory.

Žádost o účast ve výzkumu jsem vyvěsila také na oficiální stránku skupiny Charles University International Club (IC CUNI) na sociální síti Facebook. Informátoři mne pak sami kontaktovali s nabídkou pomoci. Výhodou tohoto způsobu získání vzorku bylo, že mi umožnil vymanit se z již daných sociálních sítí a z nebezpečí, že by se vzájemně doporučovali stále stejní informátoři.

Charakteristiku informátorů jsem pro přehlednost umístila do tabulky. Jejich vlastní jména zůstanou anonymní a jsou nahrazena pseudonymy.

5.3.1 Organizátoři IC CUNI

Identifikační kód	Věk	Fakulta	Pozice v IC CUNI ⁵¹	Doba angažování v IC CUNI	Zkušenost se studiem v zahraničí
Kristýna	23	FF UK	Organizátorka fakulního klubu FF UK	2 roky	ano
Jan	26	FF UK	Organizátor fakulního klubu FF UK	2 roky	ano
Václav	25	FF UK	Pokladník	3 roky	ano
Standa	23	FSV UK	Viceprezident fakulní sekce FSV	1 rok	ano
Lenka	28	FSV UK	Tajemnice	4 roky	ne
Monika	23	FF UK	Buddy	½ roku	ano

⁵¹ Jde o pozici v době rozhovoru. V průběhu výzkumu, 16. dubna 2013, zasedala Valná hromada a došlo k novému obsazení funkcí ve výboru.

5.3.2 Účastníci IC CUNI – zahraniční studenti

Identifikační kód	Věk	Země původu	Studijní obor, fakulta ⁵²	Dosavadní délka pobytu	Typ studijního programu	Další migrační zkušenosti
Nathalie	20	Francie	Dějiny umění, FF UK	7 měsíců	Erasmus	ne
Jennifer	22	USA	Politologie, FSV UK	8 měsíců	Free-mover	ano
Harry	19	VB	Historie a politologie, FF UK	4 měsíce	Erasmus	ne
Abdullah	25	Turecko	Matematika, MFF UK	9 měsíců	Erasmus	ne
Pierre	21	Francie	Politologie, FSV UK	4 měsíce	Erasmus	ne
Agnieszka	25	Polsko	Angličtina, PedF UK	5 měsíců	Erasmus	ano
Bernardo	25	Mexiko	Ekonomie, FSV UK	8 měsíců	Free-mover	ne

⁵² Studijní obory jsou pouze orientační, neboť studijní obory v ČR a v zahraničí se samozřejmě mohou lišit. Studenti si navíc sestavují svůj rozvrh sami a často volí předměty mimo svůj obor.

5.4 Analytické postupy

Prvním krokem po realizaci jednotlivých rozhovorů byla vždy jejich transkripce do písemné podoby, která mi dále umožnila data kódovat a analyzovat. Přepis jsem se snažila uskutečnit vždy v den konání rozhovoru, abych měla veškeré dojmy a informace čerstvě v paměti a neopomněla do svých poznámek zahrnout žádné důležité aspekty. Zvolila jsem komentovaný způsob transkripce, tzn. veškeré pomlky, smích, zaváhání a další projevy při zodpovídání otázek, které diktafon zachytil, jsem zahrнула do transkripce. Přepis jsem prováděla v nezkreslené podobě včetně nespisovných forem. Autenticita emočních projevů, některých slangových výrazů a hovorová forma jazyka mohou při analýze dat leccos napovědět o postojích informátorů.

Všechny myšlenky, nápady a předběžné interpretace jsem si poznamenávala již v průběhu transkripce. „Klíčovou formou dat jsou totiž pro kvalitativního výzkumníka typy poznámek a zápisků, které si systematicky pořizuje nejen během své terénní práce, ale třeba i doma, když vyrábí transkripty nebo když tyto transkripty analyzuje. Toto produkování dalších a dalších dat i mimo samotné pobyty v terénu je jádrem vlastní kvalitativní analýzy textů (...)“⁵³ Zpětně jsem tyto poznámky při analýze dat velice ocenila.

Rozhovory v písemné podobě jsem podrobila segmentaci dat. Následně jsem provedla tematické kódování na základě předem daných okruhů (sociální sítě, volný čas, působení v IC aj.) a kódování volné. Rozlišila jsem kódy popisné a interpretující. V průběhu analýzy jsem stále průběžně prováděla poznámkování.

Pro organizaci informací jsem si vytvořila textovou tabulku. Jak uvádí Hendl, umožnila mi nejen zachytit vznikající koncepty a nápady, ale také data zpřehlednila a zjednodušila jejich porovnávání.⁵⁴ Do tabulky jsem zanesla data z jednotlivých rozhovorů (tzv. zobrazení).⁵⁵

Cílem bylo zpracovat data smysluplným, užitečným, ale zároveň novým a zajímavým způsobem. Zásadní podmínkou bylo, aby měly veškeré mé kroky při formulování závěrů logickou a jednoznačnou návaznost.

53 KONOPÁSEK, Z. Co si počít s počítačem v kvalitativním výzkumu. In: *Biograf*, 12, 106 odst., 1997.

54 HENDL, Jan. *Kvalitativní výzkum: základní teorie, metody a aplikace*. 2., aktualiz. vyd. Praha: Portál, 2008, ISBN 978-80-7367-485-4, str. 218.

55 HENDL, Jan. *Kvalitativní výzkum: základní teorie, metody a aplikace*. 2., aktualiz. vyd. Praha: Portál, 2008, ISBN 978-80-7367-485-4, str. 219.

5.5 Hodnocení kvality výzkumu

Jednou ze základních charakteristik kvalitativního výzkumu je vysoká validita a nízká reliabilita. Dle Dismana: „Cílem kvalitativního výzkumu není ověření teorie, ale její vytváření.“⁵⁶ Bylo proto velmi důležité, aby byly veškeré kroky provedené během výzkumu pečlivě popsány a bylo možné sledovat jejich logickou návaznost.

Uvědomuji si, že data která jsem získala, mají pouze takový dosah, do jaké míry si informátoři jsou schopni uvědomovat a vykládat sociální realitu. Dále, vzhledem k povaze výzkumu a jeho nízké reliabilitě, musíme počítat s tím, že závěry výzkumu budou platné pouze pro konkrétní případ mnou sledované skupiny.

Rozhovor patří mezi tzv. reaktivní metody výzkumu. Dalším kritickým momentem je proto ovlivnění výzkumu výzkumem samotným (efekt morčete, výběr role, měření jako zdroj změny)⁵⁷ či osobou výzkumníka. Z toho důvodu je důležité poznamenat, že jsem neměla před započítím výzkumu přímou osobní zkušenost ani se zahraničním pobytem, ani s IC CUNI. Domnívám se, že i díky tomu jsem mohla data interpretovat objektivně. Na druhou stranu by mi přímá osobní zkušenost se studijním zahraničním pobytem pravděpodobně umožnila získat větší vhled a lépe formulovat relevantní otázky.

Rizikem pro výzkum mohlo být zatajování informací ze strany informátorů či možnost vzniku zkreslení. Zde záleželo na mých dotazovacích schopnostech. Účastníky výzkumu jsem ujistila, že očekávám jak kladné, tak záporné reakce na otázky, a že sama zkušenosti s IC CUNI nemám, díky čemuž jsem byla v roli nestranného pozorovatele věrohodnější. Informátoři byli velice otevření a sdílní. Na moje otázky odpovídali poctivě a dle mého názoru upřímně. Ani jednou jsem nezaznamenala, že by informátor na položenou otázku nechtěl odpovědět. Veškerá negativní hodnocení formulovali účastníci výzkumu bez problémů a zaváhání. Myslím, že se mi ve většině případů podařilo vyhnout nejasnostem. Zejména v angličtině jsem se snažila formulovat otázky jednoznačně a srozumitelně, s ohledem na to, že pro mne ani pro většinu zahraničních informátorů nešlo o rodný jazyk. I tak se občas stalo, že jsme si s informátorem navzájem nerozuměli. Vždy se nám však nakonec podařilo najít společnou řeč. Přesto musím přiznat, že komunikace v rodném jazyce by zřejmě umožnila lepší rozlišení nuancí. V tomto případě jsme se v rozhovorech

56 DISMAN, Miroslav. *Jak se vyrábí sociologická znalost: Příručka pro uživatele*. 3.vyd. Praha: Karolinum, 2000, ISBN 80-246-0139-7, str. 302.

57 DISMAN, Miroslav. *Jak se vyrábí sociologická znalost: Příručka pro uživatele*. 3.vyd. Praha: Karolinum, 2000, ISBN 80-246-0139-7, str. 132.

nevyhnuli jistým generalizacím, neboť slovní zásoba moje i mnohých informátorů má v angličtině své hranice.

V průběhu výzkumu jsem své kroky konzultovala s vedoucí práce a na základě jejích připomínek a návrhů jsem svůj výzkum dále korigovala, což mělo na kvalitu práce pozitivní vliv.

Výzkum a jeho závěry či dílčí témata mohou být podnětem pro formulaci dalších výzkumných otázek. Můj výzkum se zabýval vznikem a podobou sociálních sítí, existují však i případy, kdy se tížené sociální sítě v hostitelské zemi vytvořit nepodaří. Důvody a aspekty této problematiky, stejně tak jako například vznik a udržování bikulturních sociálních sítí mezi domácími a zahraničními studenty či hlubší reflexe vlivu zahraničních studijních programů na změněné vnímání identity a představy o sociálním prostoru účastníků po návratu z těchto pobytů mohou být tématy dalších výzkumných prací.

5.6 Etické otázky výzkumu

Důležité v průběhu celého výzkumu bylo dodržet čtyři základní etické pilíře: dobrovolnou participaci, princip důvěrnosti, zásadu neublížení a princip správnosti a integrity.

Proto jsem vždy dbala na to, aby kontakt s výzkumníkem nepovažovali informátoři za zásah do soukromí. Všem zúčastněným bylo zdůrazněno, že participace na výzkumu je dobrovolná a anonymní. Informátory jsem požádala o informovaný souhlas s výzkumem, kde byl vymezen jeho účel a způsob provedení (podrobněji viz výše).

Téma výzkumu nespádalo k intimním či osobním dotazům. I tak jsem si však uvědomovala, že zkušenost migranta může být pro některé účastníky výzkumu citlivou záležitostí. Snažila jsem se proto pokládat otázky taktně, abych se vyhnula stresovým situacím. Důležité bylo přesvědčit informátory o své nepředpojatosti. Proto jsem se ke všem odpovědím stavěla neutrálně, u některých jsem vyjádřila své pochopení, což informátory motivovalo k dalšímu vyprávění.

Originály i přepisy nahrávek byly po pořízení uchovány v osobním počítači, do něhož má přístup pouze výzkumník. S přepisy rozhovorů pracoval pouze výzkumník a vedoucí práce.

Vzhledem ke kvalitativní metodě výzkumu a množství sesbíraných dat byl zásadní také

princip správnosti a integrity, tedy to, aby byla veškerá data nezkreslená a jejich interpretace správná.

Samozřejmostí je, že veškeré kroky výzkumníka byly podniknuty v souladu se zákonem o ochraně osobních údajů (Zákon č. 101/2000 Sb.).

6 IC CUNI v reflexi studentů

V následující části své práce se pokusím odpovědět na výzkumné otázky na základě reflexe aktérů studentského spolku. Konkrétně půjde o již zmíněný Charles University International Club (IC CUNI). Analýzu dat budu konstruovat na základě dvou perspektiv. Za prvé půjde o studenty, kteří za fungováním IC CUNI stojí a kteří svou dobrovolnou aktivitou utváří jeho podobu. Za druhé půjde o ty, kteří do něj vstupují jako uživatelé a jako uživatelé se účastní jeho akcí, tedy o zahraniční studenty, kteří přicestovali do České republiky za účelem studia. Perspektiva uživatele bude navíc obohacena a postřehy samotných organizátorů, kteří se akcí totožných spolků v zahraničí sami účastnili během svých výměnných pobytů.

V zásadě se budu snažit zjistit, jak IC CUNI funguje, jaké jsou motivace organizátorů a uživatelů podílet se na jeho akcích a jak tyto dvě skupiny aktérů hodnotí jeho přínos. Dále se zaměřím na otázky, jakou podobu mají sociální sítě, jež aktéři vytvářejí, a zda IC CUNI přispívá ke vzniku transnacionálních pozic studentů, popřípadě jakým způsobem tak činí.

6.1 Popis a povaha Charles University International Club

6.1.1 Historie a cíle

Charles University International Club, dále již jen IC CUNI, vznikl v roce 2001 jako sdružení dobrovolníků, kteří, jak sami popisují „chtějí z mnoha důvodů pomoci zahraničním studentům, aby si svůj čas strávený v Praze co nejlépe užili.“⁵⁸ V roce 2011 se z IC CUNI stalo občanské sdružení, jehož činnost je upravena zákonem (Zákon č. 83/1990 Sb.)⁵⁹ Občanská sdružení mohou být zakládána ze dvou důvodů (jako sdružení sdílející společné zájmy či jako sdružení provádějící obecně prospěšnou činnost) a vznikají registrací svých stanov na Ministerstvu vnitra České republiky.⁶⁰ IC CUNI byl založen s následujícími cíly:

58 Charles University International Club (IC CUNI). *Facebook.com* [online]. © 2013 [cit. 2013-06-13]. Dostupné z: <https://www.facebook.com/groups/iccuni/members/>, překlad autorka

59 O sdružování občanů. *Portál veřejné správy* [online]. [cit. 2013-06-11]. Dostupné z: <http://portal.gov.cz/app/zakony/zakonPar.jsp?page=0&idBiblio=38419&nr=83~2F1990&rpp=15#local-content>

60 Občanské sdružení. In: *Wikipedia: the free encyclopedia* [online]. San Francisco (CA): Wikimedia Foundation, 2001- [cit. 2013-06-11]. Dostupné z: http://cs.wikipedia.org/wiki/Ob%C4%8Dansk%C3%A9_sdru%C5%BEen%C3%AD

- a) podporovat interakci studentů Univerzity Karlovy a zahraničních studentů
- b) překonávat kulturní a jiné bariéry mezi studenty Univerzity Karlovy a zahraničními studenty
- c) rozvíjet kontakty mezi studenty Univerzity Karlovy a studenty partnerských univerzit
- d) pomáhat zahraničním studentům při jejich orientaci a integraci na UK, v Praze a v České republice
- e) podporovat snahu zahraničních studentů o poznávání a porozumění české společnosti
- f) formálně i neformálně sblížovat zájemce o výše uvedené cíle z Univerzity Karlovy i jiných univerzit

(zdroj: Stanovy IC-CUNI)

6.1.2 Organizační struktura IC CUNI

IC CUNI funguje jako zaštiťující organizace pro dílčí fakultní kluby (konkrétně Erasmus Club Pedagogické fakulty, Přírodovědecké fakulty a Fakulty tělovýchovy a sportu, International Club Fakulty sociálních věd a International Society Filozofické fakulty).

Organizačně funguje IC CUNI nezávisle na Univerzitě Karlově, je však na její činnost přímo vázán. Spolupracuje s jednotlivými studijními odděleními zúčastněných fakult, jejichž agendu podporuje (cca 40%⁶¹ objemu aktivit IC CUNI přímo podporuje činnost studijního oddělení před a při příjezdu nových studentů – jmenovitě jde o program Buddy, spolupráci s kolejí Hostivař a Orientation Week). Čtyři z pěti participujících fakult na jeho činnost přispívají finančními prostředky ve formě jednorázových účelových stipendií organizujícím studentům.

IC CUNI má svoji kancelář v budově Fakulty sociálních věd. Kancelář slouží k vyřizování administrativních záležitostí činnosti klubu, ostatní klubové akce probíhají na různých místech po Praze i České republice.

Činnost klubu má na starosti výkonný výbor, která je volen na Valné hromadě jednou za rok.

Krom hlavních organizátorů se na činnosti klubu podílí též na 180 českých studentů v rámci programu Buddy a přibližně 119 studentů v rámci programu Tandem. Z řad

⁶¹ Oficiální údaje neexistují, jde o odhad jednoho z hlavních organizátorů.

zahraničních studentů se jich do programu Buddy zapsalo 264, do programu Tandem 100⁶². Účast na akcích klubu je naprosto dobrovolná, neexistuje žádná forma zápisu a či registrace, proto je problematické odhadnout počet zahraničních studentů, kteří se jich v současné době účastní. Na sociální síti Facebook měla skupina IC CUNI k datu 11.6. 2013 3 853 členů. Musíme však vzít v potaz, že část členů skupiny již pravděpodobně ukončila svůj studijní pobyt v ČR a další část je sice registrována ve skupině, ale akce IC nikdy nenavštívila. Dále jsou ve skupině také studenti jiných univerzit a vysokých škol.

6.1.3 Agenda IC CUNI

Dle svých oficiálních stanov se IC CUNI zabývá:

- a) organizováním projektů pro české i zahraniční studenty
- b) podporou aktivitám partnerských studentských organizací Univerzity Karlovy
- c) podporou a asistencí Oddělení zahraničních styků jednotlivých fakult a Evropské kanceláře rektorátu UK.

(zdroj: Stanovy IC-CUNI)

Co se týče bodu a), agenda IC CUNI zahrnuje nepřeborné množství společenských a kulturních akcí. V zásadě lze náplň činnosti klubu rozdělit na několik částí:

1. Orientation Week

Poslední týden před začátkem semestru, kdy se členové IC CUNI snaží novým zahraničním studentům co nejvíce usnadnit nesnáze po příjezdu do ČR, zejména orientaci v prostorách univerzity. Probíhají akce na jednotlivých fakultách, kde má IC svá stanoviště. Fakulty jsou rozděleny z praktických důvodů, neboť systém a organizace studia jsou na každé z nich jiné. Večer pak pořádá IC setkání zahraničních studentů s cílem seznámit je mezi sebou. Za tímto účelem probíhají team-buildingové hry, soutěže, posezení atd.

2. Program Buddy (Buddy programme)

Program Buddy IC CUNI (z anglického buddy, v češtině kamarád) má stejně jako Orientation Week za úkol zajistit zahraničním studentům pomoc v prvních dnech a

⁶² Jde o čísla z letního semestru akademického roku 2012/2013. V případě programu Buddy bývají v zimním semestru čísla vyšší, u zahraničních studentů i dvojnásobně.

týdnech po příjezdu do ČR.

Zahranční student má možnost ještě před příjezdem do ČR získat kontakt na jednoho studenta z České republiky, který mu po příjezdu do ČR pomáhá s počáteční orientací ve městě, na koleji, univerzitě atd. Čeští studenti se do tohoto programu registrují pomocí webového formuláře na stránkách IC CUNI. Účast v programu Buddy není nijak podmíněna. Studenti musí pouze určit své preference pro výběr zahraničního studenta. Mezi tyto preference patří často pohlaví, rodný jazyk, národnost a počet přidělených studentů (někteří studenti dělají buddyho více zahraničním studentům zároveň). Zahraničním studentům je tato možnost nabídnuta přímo formou e-mailu, jež žádá zpětné potvrzení.

Samotná náplň programu Buddy je již naprosto libovolná a závisí výhradně na domluvě českého a zahraničního studenta. Mezi nejčastější požadavky zahraničních studentů patří např. vyzvednutí na letišti, pomoc s dopravou na kolej, pomoc s vyřízením kupónu MHD, karty ISIC či doprovod na cizineckou policii.

3. Program Tandem (Tandem Teaching Programme)

Další program založený na spolupráci českého a zahraničního studenta. Program Tandem je forma jazykové výpomoci, kdy se dva rodilí mluvčí navzájem učí jazyk. Program Tandem může probíhat i mezi dvěma zahraničními studenty různých národností, jde však o méně častou variantu.

4. Výlety a exkurze

Tyto akce mají zahraničním studentům umožnit poznání známých i méně známých českých památek a měst. Tradiční exkurze zahrnují pražské pamětihodnosti, výlety mimo Prahu míří nejčastěji do Plzně, Českého Krumlova, Kutné Hory, Olomouce aj. IC CUNI doplňuje tyto akce výkladem, jež má zahraničním studentům zprostředkovat znalosti české kultury a historie.

IC pořádá i několikadenní výlety mimo republiku, například do Berlína, Krakova, Vídně aj.

5. Pravidelná setkání

IC se snaží také pořádat pravidelná týdenní setkání, která mají různou podobu. V letním semestru 2013 to byly Filmové středy na Filozofické fakultě, kde se promítaly

české filmy s anglickými titulky, nebo tzv. Thirsty Thursdays (v překladu Žíznivé čtvrtky), kdy IC pořádá setkání pokaždé v jiné z pražských hospod a restaurací. Opět se organizátoři snažili, aby místa setkání byla něčím zajímavá (ať už nabídkou lokálních českých piv nebo místem, které má význam nebo tradici).

6. Jednorázové akce

Akce v podobě různých sportovních či společenských událostí. Jejich podoby mohou být různé, například sportovní turnaje, výlet na lyže, turistika, adrenalinové sporty atd.

6.1.4 Forma prezentace IC CUNI

IC CUNI komunikuje se studenty pomocí internetových stránek s vlastní doménou, které nespádají pod oficiální web Univerzity Karlovy. Stránky jsou primárně zaměřeny na zahraniční studenty, čemuž odpovídá i jazyk (angličtina). Na stránkách najdou studenti informace o akcích, možnost zaregistrovat se do Buddy či Tandem programu i užitečné odkazy na jiné stránky (univerzitní web, cizineckou policii, ubytování na kolejích atp.) Participující studenti jsou o akcích IC informováni také pomocí newsletteru rozesílaného e-mailem. Další komunikačním kanálem pro organizaci činnosti IC CUNI je skupina na sociální síti Facebook, která má název Charles University International Club (IC CUNI). Tato skupina je uzavřená, tzn. o přístup do ní musí uživatelé požádat. Zde se zahraniční studenti nejen dozvědí o aktuálních akcích a úředních hodinách IC CUNI, ale mohou se kontaktovat i mezi sebou navzájem. Skupina často funguje jako informační kanál pro individuální potřeby studentů, kteří zde například shání či nabízí ubytování, kamarády na cesty, informují se navzájem o svých zkušenostech aj.

6.2 IC CUNI v reflexi organizátorů

6.2.1 Prvotní motivace ke vstupu do IC CUNI

Z mého výzkumu vyplývá, že primárním důvodem, proč se participující studenti zapojují do struktur IC CUNI, je předchozí zkušenost s migrací. Dominantní většina účastníků výzkumu uvedla, že to byla právě vlastní zkušenost se zahraničním studijním pobytem, která je vedla k zapojení se do akcí a programů IC CUNI. Na otázku, zda se aktivit spolku účastnili již před vlastním studijním pobytem, odpovídali např.:

„Ne, až potom. Až z mailů po návratu, co se posílají navrátilcům, jsem se dozvěděl o existenci tohoto klubu.“ (Jiří)

„No když jsem se vrátila z Erasmu, tak nám to nabídli, tadyten International Club, od univerzity, jestli nechcem, když jsme byli na tom Erasmu, pomáhat dalším erasmákům. Pomocť jim se zorientovat... O IC jsem se dozvěděla, až teprve když mi poslali ten e-mail, jinak jsem si existence IC nikdy nevšimla.“ (Monika)

Neinformovanost o existenci IC CUNI je samozřejmě zcela zásadní bariérou, která informátorům bránila v zapojení před vlastní zahraniční zkušeností. V jejich případě vedla k zapojení až e-mailová výzva, adresovaná všem navrátilcům ze studijních pobytů. Někteří z informátorů věděli o existenci IC CUNI již dříve, ale zapojili se až po návratu ze zahraničí:

„Já jsem mimopražská, takže když je na začátku roku schůzka (IC CUNI, pozn. autorky), tak já jsem na ní nemohla být. Takže jsem se ani neměla kdy domluvit a s kým se sejít. Takže jsem se přidala až když jsem se vrátila z Erasmu. Tehdy jsem se úplně včlenila, i když jsem měla snahu udělat to dřív. Ale časově to nevyšlo. Tím, že jsem byla na Erasmu, tak mě to přesvědčilo, že tu zkušenost chci předat dál.“ (Kristýna)

Informátoři se většinou shodují na potřebě uplatnit nabytou zkušenost migranta. Někteří pociťují i touhu „splatit dluh“, jelikož si z vlastní zkušenosti uvědomují, že pozice zahraničního studenta je v počátcích nelehká a asistence domácích studentů ji může výrazně ulehčit:

„Tam (myšleno na zahraničním studijním pobytu, pozn. aut.) jsou lidi, kteří se snaží o to, abys měla dobrý pocit a o zážitky. A já cítila, že to chci předat dál. Že je to fajn a navíc vím, co to je, být ztracená v cizí zemi. Chtěla jsem jim pomoci.“ (Kristýna)

Dalším zmiňovaným důvodem, proč se informátoři rozhodli zapojit do činnosti IC CUNI, byla možnost uplatnění a kultivace cizího jazyka po návratu ze zahraničí:

„No tehdy (po návratu ze zahraničí, pozn. aut.) jsem se zapojil tam, kde jsem dělal dřív a teprve v září jsem pocítoval nutnost udržovat si angličtinu, tak jsem odpověděl na jednu výzvu International Clubu, že potřebují nové buddies. Tak jsem se přihlásil jako buddy...“ (Standa)

Jazyková motivace hrála důležitou roli i v případě absence předchozí zahraniční zkušenosti, jak dokumentuje informátorka Lenka následujícími slovy:

„Já jsem dělala v jedné firmě asistentku a cítila jsem, že moje angličtina strašně upadá. Já prostě, ano, dobře rozumím a nemám problém, ale rozdíl mezi mojí pasivní upper-intermediate angličtinou, která spadla na lower-intermediate v konverzaci... Prostě jsem byla v té konverzační sféře asi o čtyři úrovně níž. A cítila jsem, že nejsem schopná poskládat věty rychle a že to jde do háje... A přitom jsem to studovala. A pak jsem dělala bakalářku a věděla jsem, že státnice budu dělat později. Tak tam byl takovej plonkovej semestr, kdy jsem věděla, že nemusím chodit do školy, že práci na plnej úvazek nechci... A tak bych radši ten čas investovala do těch jazyků. A tak jsem chodila v Jinonicích kolem prázdný nástěnky, na který visel plakát úplně strašnej, něco jako 'Hledáme buddyho!'. A já jsem se o to zajímala i předtím, ale přihlásila jsem se pozdě, už tady ti studenti byli, třeba někdy v listopadu. Protože jsem nevěděla, co to je. A oni už moc nepotřebujou pomoci, když jsou tady měsíc, to jsou pak takový výjimky. Takže jsem se potom k té myšlence vrátila.“ (Lenka)

Zajímavým vedlejším prvkem výpovědí uvedených výše je evidentně slabá informovanost studentů o možnosti zapojení do IC CUNI. („A tak jsem chodila v Jinonicích kolem prázdný nástěnky, na který visel plakát úplně strašnej, něco jako 'Hledáme buddyho!'“ - Lenka). I v tom lze hledat odpověď na otázku, proč má mnoho studentů navrativších se ze zahraničních pobytů problém uplatnit své nabyté vědění. Více se tímto tématem zabývá Monika Andruchová ve své bakalářské práci⁶³. Píše například: „Mnohé z nich (informátorek) konštatovali, že nadobudli nové formy vedenia, osvojili si napríklad nové študijné návyky, nové životné štýly, ktoré hodnotili pozitívnejšie ako tie dovtedajšie. Po návrate sa však ich odhodlanie preniesť si toto vedenie do krajiny pôvodu vytratilo a vrátili sa k pôvodným návykom. Môže to byť spôsobené ich osobnostnými rysmi, napríklad slabou schopnosťou vytrvať v tomto odhodlaní, ale takisto to môže byť spôsobené tým, že toto novonadobudnuté transnacionálne vedenie, po návrate do krajín pôvodu, nemali kde uplatniť.“⁶⁴

63 Název práce zní: *Povaha súčasnej študentskej migrácie: Prípád Erasmus študentov českých vysokých škôl.*

64 ANDRUCHOVÁ, Monika. *Povaha súčasnej študentskej migrácie: Prípád Erasmus študentov českých vysokých škôl.* 2013, str. 39. Bakalářská práce. Univerzita Karlova, Fakulta humanitních studií. Vedoucí práce PhDr. Dana Bittnerová, CSc.

Z mnou realizovaného výzkumu vyplývá, že je to právě IC CUNI, kde někteří hledají možnost uplatnit své zkušenosti a znalosti nabyté během zahraničního pobytu. Zkušenost migranta v cizí zemi je pro mnohé přelomovou životní událostí. Vzhledem k tomu může vést nemožnost onu zkušenost uplatnit k frustraci a pocitu neporozumění ze strany ostatních.⁶⁵ V IC CUNI se těmto studentům nabízí široká škála způsobů, jak nabyté vědění zužitkovat.

Lenka, jedna z mnohaletých organizátorek IC CUNI, to shrnuje následovně:

„A pak ještě, nejvděčnější skupina jsou samozřejmě ti, co se vrátili z Erasmu. Někde byli, a buď tam měli buddyho, a ocenili to, že jim ten člověk pomohl, vysvětlil... V některých zemích není problém se domluvit, třeba Němci umějí anglicky, ale někde prostě, v Řecku, tak tam ti moc nikdo nepomůže. A nebo ti lidi neměli buddyho, ale cítili, že by byli rádi, kdyby byl. A někteří mají pak trošku pocit, že by tu službu vrátili zpátky do systému. Chtějí to využít. Takže zahraniční oddělení posílá navrátilcům mail, že je možnost se do toho zapojit. A to je nejúčinnější, nejvděčnější a nejlepší.“

6.2.2 Realizace činnosti IC CUNI

IC CUNI je dobrovolnický studentský spolek, a proto je konkrétní náplň jeho činností rozsahem značně volná. Dle oficiálních stanov jde o „organizování projektů pro české i zahraniční studenty“ (viz kapitola 6.1). To zahrnuje množství programů a akcí, které jsem shrnula v kapitole 6.1. Nyní se postupně zaměřím na některé z nich.

I Program Buddy

Všichni zúčastnění studenti-organizátoři mají zkušenost s programem Buddy. Ukazuje se, že je to právě Buddy systém, který funguje jako prvotní krok, jakási iniciační brána do světa IC CUNI.⁶⁶ Z tohoto důvodu jsem se rozhodla věnovat mu samostatnou kapitolu. Právě skrze něj mohou studenti uplatnit nejen své zahraniční zkušenosti, ale také využít a zlepšit své jazykové dovednosti.

Buddy program funguje na bázi spolupráce a vzájemné pomoci. Studenti si do předem

⁶⁵ ANDRUCHOVÁ, Monika. *Povaha súčasnej študentskej migrácie: Prípady Erasmus študentov českých vysokých škôl*. 2013, str. 38. Bakalářská práce. Univerzita Karlova, Fakulta humanitních studií. Vedoucí práce PhDr. Dana Bittnerová, CSc.

⁶⁶ „Nejdřív jsem dělal buddyho a teprve před rokem jsem začal přijímat další věci.“ (Jan)
„Tak jsem se přihlásil jako buddy a tam mě postupně naverbovali momentálně až do vedení fakultní sekce.“ (Standa)

„...a zjistila jsem, že bych to chtěla dělat dál, že být buddy mně úplně nestačí.“ (Lenka)

připraveného dotazníku zvolí kritéria, dle kterého je jim pak zahraniční buddy-partner přidělen. Nejdůležitějším aspektem, dle kterého participující studenti volí své buddy-partnery, jsou ovládané jazyky. To je zcela logické, principem programu je samozřejmě vzájemná komunikace.

„Já si většinou píšu, že mluvím anglicky a francouzsky, že je mi jedno kdo to bude, hlavně že se s ním domluví.“ (Kristýna)

„Já jsem si vybíral většinou podle toho, jakýma jazykama mluvím, většinou prostě někoho z anglicky nebo německy mluvící země. A pak nějak tak náhodně. Na národnosti mně nijak nezáleželo, jenom na tom jazyku.“ (Jiří)

Důležitým bonusem je pro aktéry možnost cizí jazyk zlepšovat a procvičovat. Několik informátorů to považovalo za nejdůležitější kritérium pro výběr buddy-partnera.

„Jedné Francouzce. Tu jsem si vybral v rámci databáze. Já jsem měl totiž ambiciózní plán učit se francouzsky, což se zatím nepodařilo zrealizovat.“ (Standa na otázku, komu dělal poprvé buddyho)

„...mám zájem o frankofonní lidi, teda Francie, Belgie, Švýcarsko třeba, a oni mi dali kontakt na jednu Francouzku. Já jsem chtěla člověka, se kterým budu moct mluvit francouzsky.“ (Monika)

„Já jsem si to zadával tak, aby ten můj student mluvil srbsky nebo chorvatsky, abych se procvičil, protože možností mluvit moc nemám. A kromě toho asi náhodně.“ (Jan)

„Spíš šlo o to jazyky, který jsem se snažila procvičovat, že jo. Obecně spousta lidí to tak dělá... Jasně, jsou tam některý, který si vybíraj jenom holky ze Španělska.“ (Lenka)

Lenka zmínila ve své výpovědi i jiné motivace pro výběr buddy-partnerů, které se ovšem jí samotné netýkaly. Monika však kromě možnosti procvičovat francouzštinu k tématu svých motivací podotkla:

„...když ona tady bude mít kamarády erasmáky, tak s ní budu moct chodit na ty erasmácký večírky.“ (smích)“

Také z Kristýniny výpovědi vyplývá, že ani v jejím případě nešlo čistě o jazyk:

„Takže jsem určitě chtěla poznat mezinárodní studenty, abych se s nimi mohla bavit a někdy s nimi vyrazit.“

Z těchto dvou výpovědí se tedy ukazuje, že motivace pro účast v programu Buddy může být dána také snahou navázat kontakt s určitými lidmi a dostat se tak do jejich sociálních sítí, z čehož pak mohou plynout i jiné než jazykové výhody a zisky.

Dalším aspektem jsou společné zájmy:

„Hodně si vybírám podle zájmů a podle aspektu studia, abych si třeba nevybral někoho úplně... Například studenta medicíny, se kterým bych si neměl vůbec o čem povídat.“ (Standa)

Kritériem může být také zvědavost a touha poznat příslušníka cizí národnosti.

„...vybrala jsem si Japonku. Když už jsem si potom mohla vybrat, tak jsem chtěla něco exotickýho. To Japonsko mi přišlo takový jakože... super. Kolikrát tady potkám japonskýho studenta.“ (Lenka)

Ukazuje se tedy, že krom primárních jazykových kritérií vedou k výběru buddy-partnera i další individuální pohnutky. Ty se liší především podle očekávání, která studenti od programu mají. Velká část je využívá jako způsob procvičování a zlepšování jazyka prostřednictvím rodilého mluvčího. K tomu silně napomáhají společné zájmy zmíněné Standou. Někteří však předpokládají (Kristýna, Monika), že se svým buddy-partnerem naváží přátelský vztah a rozšíří tak své sociální síť.

Prvotní kontaktování probíhá v případě programu Buddy skrze e-mailovou korespondenci. Z výzkumu vyplývá, že veškeré další kroky jsou již v případě každé dvojice velice individuální. Studenti ve všech případech nechávají iniciativu na přijíždějícím zahraničním studentovi a v jeho požadavcích se mu snaží maximálně vyjít vstříc. Mezi nejčastější žádosti patří například vyzvednutí na letišti, odvoz na kolej, pomoc při zařizování kupónů MHD, karty ISIC, doprovod na cizineckou policii a další. Tato instrumentální pomoc je velice důležitá, ještě větší roli však hraje podpora informační. Zde se dotazy týkají většinou (ale ne vždy) praktických záležitostí. Jak velký rozsah mohou informace poskytnuté zahraničním studentům mít a kam až sahá podpora instrumentální dokazující následující výpovědi:

„...a vyzvednu je, zodpovím dotazy. Třeba jsem zodpovídala dotazy na to, kolik co stojí, jak si maj udělat plán. Nebo jak se dělají převody plateb, jestli si mají zřídit české účet nebo anglické účet. Já jim řeknu, že ty studentský účty tady mají nějakou podmínku, na dva semestry ano, na jeden ti to prostě nedají, nebo myslím, že snad jedna banka. Ale třeba jsou nějaký banky v Anglii, kde je speciální mechanismus převodu peněz... To jsem třeba věděla náhodou od někoho z dřívějšíka. Nebo jak to tady funguje, jak si to mají zařídit, kdy dostanou internet, že si musí vzít kabel... A teprve až budou mít ISIC, tak budou mít internet, tak ať jsou na to připravený. Třeba s tou Etiopankou, to byl velkej kulturní šok, ta

třeba vůbec nevěděla, co znamenají čtyři roční období... Oni třeba povlíkají peřiny jinak, vařej si jinak... Nebo občas s nima jedu do Ikey. Cizinecká policie typicky. To může být průšvih, protože... Dá se tam objednat předem, ale jinak je to třeba na 7 hodin.“ (Lenka)

„Mně se třeba stalo, že mi často jedna holka psala: 'Hele, chci si tady v SISu, v systému, zapsat to a to a nejde mi to... Nevíš, kdy začíná tenhle kurz?' A tak dál. Takže se jim snažíš pomoci, odkazuješ na zahraniční a tak.“ (Kristýna)

„Prostě co by oni potřebovali, tak jsem jim chtěl pomoci. Třeba kdyby potřebovali k doktorovi, tak jsem taky byl.“ (Jiří)

Informační podpora se však netýká jenom praktických záležitostí, ale často také kulturních a sociálních zvyklostí v České republice:

„A pravidelně nedávají dýško v hospodách, že nevědi jak na to, kolik máš dát. Jak to máš udělat. To kolikrát vůbec nevědí, tak se ptají.“ (Jiří)

Občas se zahraniční studenti těžko smiřují s postoji svých českých buddy, jak dokazuje následující komentář, dokumentující střet českého laxního postoje k pravidlům a asijské pečlivosti:

„Pro některý je to velkej kulturní šok. Ted'ka třeba je tady Tajwanec, kterej se přestěhoval a musí se nahlásit (na cizineckou policii, pozn. aut.). My jsme mu říkali, to neřeš, ano, sice je to povinnost, ale... On je takovej úzkostlivej. On že to potřebuje mít všechno v pořádku, není pro něj možnost být tady zbytek semestru s tím, že tam bude mít adresu koleje, ze který se odstěhoval, takže potřebuje nahlásit.“ (Lenka)

Kvalita kontaktu s buddy-partnerem se odvíjí od počátečních předpokladů, se kterými každý z dvojice do programu vstupuje. Informátorka Monika očekávala zprostředkování sociálních sítí a seznámení s dalšími zahraničními studenty, což se nakonec také povedlo:

„Jo, vzala. A... Ona mi to nabízí poměrně často, at' s ní někam jdu.“ (Monika na otázku, zda jí její buddy-partnerka vzala mezi ostatní zahraniční studenty)

Další informátorka, Lenka, navázala s některými ze svých „svěřenců“ přátelský vztah, který přetrvává:

„S některýma jsem v kontaktu, i když odjedou. Občas si napíšem nebo tak. Jsem domluvená, že až pojedou do Finska, tak se stavím za jednou kamarádkou. Když ona byla v Praze, tak jsme se viděly...“ (Lenka)

Ve většině případů však po počátečních týdnech a několika setkáních kontakt mezi českým studentem a jeho buddy-partnerem postupně ustává. Důvodem je jednak pomínutí důvodu setkávání (zahraniční studenti si zvykají na život v ČR, informace a

pomoc už nepotřebují), navázání nových sociálních sítí (zahraniční studenti získávají přátele především z multikulturních sociálních sítí, neboť s nimi sdílejí společná východiska) a odlišná každodennost českých a zahraničních studentů. Tedy stejné důvody, které dle organizátorů IC staví překážky mezi domácí a zahraniční studenty obecně (více v kapitole 6.3.2)

II Další akce IC CUNI

IC CUNI organizuje i další akce. Existují manuály na jejich vytváření, ovšem jejich konkrétní podoba je velice variabilní, stejně tak jako jejich účastníci. Informátorka Kristýna se k tomu vyjádřila:

„My jim nabízíme akce bokem a oni když chtějí, tak se zúčastní.(...) My jsme dobrovolníci. Takže když někdo řekne: 'Chci skákat padákem!' tak ty zjistíš, jestli to jde provést, a řekneš: 'Hele erasmáci, jde se skákat padákem. Kdo chcete, přidejte se.'“

Také dle Standy jsou (krom jistých tradičních výletů⁶⁷) akce vymyšlené často spontánně. Informátorům přitom pomáhá vlastní zkušenost se zahraničním pobytem:

„Ale pořád samozřejmě vymýšlíme něco nového, co bysme jim dali, nějakou příjemnou hodnotu, něco, co by je mohlo bavit. A tam je inspirace prostě taková, že si řeknu: 'Tak, co by mě bavilo, kdybych dělal o víkendu. Nebo... Co mě bavilo, když jsem byl Anglii.' A to se dá dohromady.“

Předchozí slova také dokumentují, že principem akcí IC je krom pobavení také „něco navíc“. Často to bývá seznamování účastníků s českou kulturou, českými tradicemi a zvyklostmi. IC CUNI například letos plánoval výlet na vodu, k pravidelným akcím patřil český filmový klub, z tradičních výletů je to například návštěva pivovaru v Plzni. Krom těchto tradičních témat již IC CUNI organizoval např. výlet vietnamské tržnice Sapa, a umožnil tak zahraničním studentům nahlédnout do života menšin v České republice.

Hlavním principem veškeré činnosti IC CUNI je dobrovolnost, a to jak ze strany organizátorů, tak ze strany účastníků. Zahraniční studenti se do IC CUNI nemusí zapisovat, není nutné platit žádný členský příspěvek. Záleží jenom na nich, zda se rozhodnou využít IC CUNI k náplni svého volného času.

„No tak oni dostanou nabídku a pak buď s náma jezdí víc a mají zařízenej program na celej semestr, nebo to někoho prostě nezajímá a rád si to vyzkouší a najde sám. (...) Pak jsou

⁶⁷ Jde zejména o návštěvy pražských památek a turistických destinací v ČR, viz. kapitola 6.1.3.

lidi, který to chtěj mít 'full package' a nechtěj se moc starat. Nehledě na to, že když je to v Čechách a jede se na vodu, tak my jsme místní, my jezdíme na vodu normálně, oni nevědí, co maj dělat, ale přijde jim to zajímavý, tak jedou s náma, protože sami by nejeli.“ (Lenka)

IC CUNI se tedy na svých akcích snaží těžit především z přidané hodnoty, kterou jsou zahraničním studentům schopni předat studenti domácí, tedy ti, co v České republice žijí a díky tomu mohou zahraničním studentům lépe zprostředkovat informace o českém prostředí. V podstatě jde o transmissi Balážovy „tacit knowledge“. Tu mohou zahraniční studenti získat jenom prostřednictvím českých studentů. IC CUNI k tomu vědomě nabízí způsob.

6.2.3 Funkce IC CUNI, vliv na představu o budoucnosti

Informátoři reflektují, že jim samotným přináší aktivita v IC CUNI důležité výhody, které se dají rozdělit do tří hlavních oblastí:

- 1) Organizační schopnosti
- 2) Jazykové zdokonalení
- 3) Nové kontakty, multikulturní prostředí

Co se týče bodu 1., studenti ze vzorku se shodují, že práce v IC CUNI jim přináší jedinečnou příležitost zdokonalit své organizační schopnosti. V průběhu práce pro IC CUNI mají možnost získat zkušenosti s organizací jednotlivých akcí, vedením týmu, prací s lidmi, propagačními a marketingovými strategiemi atd. Mnozí z nich si uvědomují, že jde o jedinečnou příležitost vyzkoušet tyto často náročné úkoly v přátelském kolektivu a s malými finančními riziky (pracují bez nároku na odměnu, mnoho akcí je zadarmo) – což jsou důležité zkušenosti pro budoucí profesní život.

Jazykové zdokonalení je další výhodou, jejíž význam v dnešní době stále roste. To si uvědomují i sami studenti, a proto kvitují možnost zlepšovat své jazyky v denním kontaktu s cizinci. Organizátoři ve většině případů mluví plynně anglicky – i tato schopnost jim pak pomáhá v profesním životě.⁶⁸

Kontakty s dalšími studenty jsou pak neoddělitelnou součástí aktivit v IC CUNI, jsou

⁶⁸ „...všichni v klubu jsme se museli výrazně zlepšit a naprostá většina z nás mluví AJ úplně plynule ... a hodně nás nakonec začalo pracovat v zahraničních firmách, kde se většina práce děje v AJ.“ (Lenka)

dokonce jejich hlavním pilířem. Informátoři tvrdí, že jsou to právě navázané kontakty, které patří mezi nejdůležitější přínosy IC CUNI, ať už jde o kontakty s českými studenty, nebo o kontakty se zahraničními účastníky akcí. Zejména v případě zahraničních studentů informátoři reflektovali, že je to právě multikulturální prostředí, které jim přináší důležité rozšiřování obzorů a získání jistého nadhledu a odstupu, což považovali za velice důležité pro svůj budoucí život.

Bez ohledu na to, zda měli informátoři předchozí zkušenost s migrací, tematizovali multikulturální prostředí IC CUNI jako významný popud k opuštění perspektivy „malého českého rybníčku“ a získání jakéhosi nadnárodního vědění – jedna z informátorek (Lenka) to popsala jako „*zvyk myslet nějak přeshraničně*“. Informátoři, kteří již zkušenost s migrací v době výzkumu měli, pak považovali multikulturální prostředí jako jisté kontinuum k vlastnímu pobytu v zahraničí.

Výše uvedené můžeme interpretovat jako posun vnímání sebe-pojetí směrem k transnacionalitě – informátoři si uvědomují, že sociální sítě, stejně jako identita založená na národních hranicích, již nevystihuje jejich životní svět. Cítí potřebu pohybovat se v multikulturálním prostředí, neboť aktéři v něm mluví stejným jazykem jako oni, umí svět sledovat ze stejné perspektivy - „přeshraniční“, transnacionální.

To má samozřejmě vliv i na vlastní představu o budoucnosti. Někteří informátoři otevřeně přiznávali, že jejich profese by měla mít jistý nadnárodní charakter, ať už ve formě práce pro zahraniční firmu zde v České republice, nebo přímo práce pro nadnárodní organizace typu EU, NATO, OSN. Sami však podotýkali, že jejich úvahy o budoucnosti jsou značně flexibilní. Na otázku, zda plánují v budoucnu opustit Českou republiku, reagovali nejednoznačně. Budoucnost a profesní život jsou pro ně spíše otázkou příležitosti než plnění daného plánu – a v tom případě je jedno, kde se ona příležitost naskytne. Zde bychom mohli jejich stanovisko přirovnat k ženám, o nichž hovoří Szaló a Hamar, tedy že migrace je často „výsledkem kumulace malých, dílčích, taktických voleb, než jednoho velkého strategického rozhodnutí, směřujícího k dosažení jasně artikulovaného cíle.“⁶⁹

69 HAMAR, Eleonóra a Csaba SZALÓ. Osm migrujících žen a jejich transnacionální sdílený svět. In: *Sociologický časopis/Czech Sociological Review*. 43/2007, č. 1, str. 78.

6.3 Sociální sítě v reflexi organizátorů

6.3.1 Sociální sítě v rámci IC CUNI

Organizátoři IC CUNI hodnotí vzájemné vztahy jako velice důležitou součást jejich angažmá. Je to právě navázání vztahu s lidmi v IC CUNI, co vedlo některé z informátorů k intenzivnějšímu zapojení do jeho činnosti:

„No, tak mě přišel ten mail, já jsem se přihlásil a šel jsem na nějaký sraz. To byl normální sraz v hospodě, kde jsem se teda na něco zeptal. Tam byla tehdy jedna holka, co to organizovala. No a s tou jsme se tam bavili, mě byla sympatická, tak jsem se začal víc angažovat. Kdyby mi asi sympatická nebyla, tak bych tam nešel. Tady to funguje na nějaký osobní bázi všechno.“ (Jiří)

„No prostě jsem se začala bavit s ostatníma lidma. Byl tam Vašek, kterýho jsem neznala. Ale my jsme se bavili, odkud jsme, a zjistili jsme, že jsme oba z Brna. No a on pak dělal výlet na jižní Moravu a vypadli mu nějaký lidi a potřeboval někoho, kdo by to s ním vedl.“ (Lenka)

Z výše uvedeného je vidět, že navázání přátelských vztahů s dalšími organizátory IC CUNI mělo velký vliv na další aktivitu informátorů. V jednom případě naopak přátelský vztah s organizátory předcházel zapojení v IC CUNI:

„Já jsem se tam dostal tak, že jsem to viděl u Jirky. Já jsem na to sám nereagoval a až potom, co tam Jirka nějakou dobu byl, tak jsem tam šel taky. (...) Já jsem v IC, protože to nějak vyplynulo. Byl tam Jirka a ještě jeden náš kamarád v tu chvíli.“ (Jan)

Ať už je však kauzalita jakákoliv, z výzkumu vyplývá, že přátelské vztahy hrají pro informátory stěžejní roli. Pro mnohé je to zásadní prvek, bez něž by jejich setrvání v IC nemělo smysl:

„Druhá věc je jakoby ta zábava, scházet se v tom klubu, když ty lidi tam mám rád. Kdyby v tom klubu už v té době nebyli lidi, který znám, tak já bych to skoro určitě nedělal.“ (Jan)

Také Jiří deklaruje, že v jeho případě jsou to přátelské vztahy, co ho drží v IC CUNI. V dialogu s Janem však připustil, že to tak nemusí být vždy:

Jiří: Člověka to musí bavit a navazuješ kontakty, lidi se spolu baví. Nevim, někdo může mít motivaci, že chce bejt v organizaci a něco plánovat, zkoušet si nějaký postupy. To může bejt. Ale já jsem chtěl dělat něco s partou kamarádů. Takže tak.

Jan: *Ale podle mě to může zase bejt, že někdo v tom vidí, že realizuje nějaký svý organizační touhy.*

Jiří: *Jo, ale těžko jsem si v tu dobu dovedl představit, že by to bylo jenom to. Tenkrát to tak na tý fildě u nikoho nebylo a asi ani teď.*

Jan: *Tím si nejsem úplně jistej.*

Jiří: *Myslíš jo?*

Jan: *Jako tak třeba Janča říkala, že to tak bere spíš, že si právě naplňuje nějakou potřebu.*

Jiří: *No vidíš, tak to já asi nemám a nedovedu to vnímat tak citlivě.*

Ve stejném duchu se vyjádřil i Standa:

„Jak jsem říkal, funguje to na trochu jiné bázi než celá řada jiných studentských projektů, funguje to právě na bázi vztahů mezi organizátory a na tom, že se tam každý snaží pomoci, ať už má každej motivaci jakoukoliv, tak se snaží udělat maximum pro ty erasmáky.“

Je tedy zřejmé, že i když nemusí být sociální vztahy jediným důvodem pro angažování se v IC CUNI, bezesporu jde o naprosto zásadní prvek. Všichni informátoři jej v rozhovorech tematizovali a osobní bázi fungování IC několikrát vyzdvihli. Zejména pro ty, kteří IC CUNI věnují velkou část svého volného času, mají sociální vztahy v něm získané významnou roli.

6.3.2 Bikulturní sociální síť v reflexi organizátorů

Důležitou roli hrají pro informátory také vztahy s uživateli IC CUNI, tedy zahraničními studenty. Z výzkumu vyplývá, že navazování těchto vztahů je pro organizátory nedílnou součástí jejich práce. Na druhou stranu kvalita těchto vztahů je často spíše na úrovni známosti a většinou zůstává v rovině organizátor-uživatel. Z výzkumu vyplývají především tři důvody této situace, které mají kořeny v samotné povaze studentské migrace:

- 1) davová povaha studentské migrace
- 2) dočasnost (a z ní vyplývající cykličnost příjezdu neustále nových lidí)
- 3) odlišná východiska

Když jsem studenty vyzvala k popsání jejich vztahů se zahraničními studenty, často padala slova jako banda, hromada, spousta. Z výpovědí informátorů nepřímo vyplývá⁷⁰, že v množství zahraničních studentů, o které se musí každý semestr postarat, je náročné navázat vztahy s jednotlivci. Jedna z informátorek to konkretizovala následovně:

„A taky to vyplývá z toho, že nás je šest a v prvním týdnu se seznámíme se 60-100 lidma.“
(Kristýna na otázku, z jakého důvodu tvoří většinu jejich přátel Češi)

Dalším problémem při navazování vztahů s uživateli IC CUNI je dočasná povaha jejich migrace. Organizátoři si uvědomují, že vztahy navázané se zahraničními studenty mají jisté „datum spotřeby“, minimálně co se týče osobního kontaktu. I to některým z nich brání v navazování užších vazeb.⁷¹ Nutno dodat, že někteří z informátorů neviděli v dočasnosti navázaných vazeb problém. To může souviset jednak s psychickými předpoklady jednotlivcům (někdo se k přátelům rychle upne, někteří si zachovávají jistý odstup, který jim však nebrání ve společném trávení času), ale také s rozvinutými rysy transnacionální identity. Někteří informátoři nepovažují za důležité, aby jejich přátelé sdíleli stejnou lokalitu, a udržují své vztahy snáze než jiní prostřednictvím sociálních sítí či jiných komunikačních kanálů. To však nebrání v tom, aby byly tyto vztahy pevné a trvalé.

Asi největší překážkou při navazování vztahů se zahraničními studenty představují dle informátorů odlišná východiska, a to jak časová, tak především sociální. Zahraniční studenti mají od času stráveného v České republice jiná očekávání, která jednak vyplývají z výše uvedené povahy studentské migrace, jednak z odlišného prostředí, ve kterém se pohybují. Zúčastnění studenti tuto otázku reflektovali následovně:

„S tím se nedá nic dělat, ten život, kterej tady erasmák žije, je hrozně odlišnej od života místních. S tím se dá bojovat poměrně těžko. Je tady semestr a ten erasmák má úplně

70 *„...v Praze je asi 5 000 erasmáků ročně. To se tak odhaduje. A to už je trh.“* (Lenka)

„Tam se pořád jednalo o hrstku 5-6 lidí, kteří třeba někdy přivedli své kamarády, a pak banda erasmáků.“ (Kristýna)

„...jede se na cyklistické výlety, jde se na koncert, když se domluví banda.“ (Kristýna)

„Pak jsou erasmácký grupy.“ (Jiří)

71 *„Člověk když dělá tohle tak má jako dvě možnosti. Může se s těma lidma sblížit, ale riskuje to, že potom odjedou. A když se s někým sblížíš a on potom odjede, tak je tady to riziko, že ti bude chybět. A druhá možnost je, že si od nich budeš držet větší odstup, ale potom otázka je, proč to jako člověk dělá. Je to takový dilema, který tkví v týhle činnosti. A navíc ono to neustálý seznamování je náročný. Když se máš pořád dokola s těma lidma seznamovat... Tak ono je vždycky snažší zůstat v zajatejch kolejích než se seznámit s někým, kdo za měsíc zas odjede.“* (Jan)

„A když si mám vybrat, zda vidět bandu erasmáků, kteří za měsíc odjedou a já už je nikdy nevidím, nebo jít ven se svým kamarádem, tak si vyberu kamaráda.“ (Kristýna)

diametrálně jiný starosti než někdo, kdo tady žije dlouho a má stálý vztahy, který musí udržovat, má povinnosti.“ (Jan)

„...oni jsou navíc často ubytovaní na kolejích. Většina bývala na Hostivaři, takže zrovna tam se utvořilo velké 'ghetto' například Španělů. Ale záleží, jsou různé národnosti. Třeba Francouzů a Španělů jezdí hodně, takže mají tendenci držet se mezi sebou. Ani nechtějí mezi sebe nikoho pustit. Ale zase jsou jiní lidé, kteří vyhledávají kontakt z různých zemí, z každé země někoho. Ale fakt se to drží na kolejích, což vidím i u těch svých buddíků. Hned na úvodních večírcích zjistili, kdo kde bydlí na koleji a pak už chodili na párty spolu. Je to úplně logické.“ (Kristýna)

Dle informátorů tkví největší překážka při utváření bikulturních sociálních sítí především v odlišných časových možnostech a rozdílné lokaci. Zahraniční studenti jsou totiž většinou ubytováni na společné koleji a navíc mívají značně volnější rozvrh než domácí studenti. To je sice nepřímou, avšak ve většině případů dostatečnou překážkou. Informátoři uvádějí, že zahraniční studenti jednoduše často dávají přednost pohodlí kontaktů, které mají bezprostředně k dispozici ve svém okolí.⁷²

Někteří informátoři uvádějí, že ne všichni zahraniční studenti jsou vhodní k navázání kontaktu. Rozlišujícím prvkem jsou v tom případě konkrétní zájmy uživatelů IC:

„Některý přijeli do Prahy jenom proto, že je tady levný pivo. Třeba to byli ty Irové. Ty neměli vůbec zájem. Byli tady rok a myslím, že nevytáhli vůbec paty. Neviděli ani Karlštejn. Ty tady zajímaly akorát kluby, kluby, kluby, levný pivo a zase kluby. A s těma jako... Vysvětlím, poradím, ale asi si nemáme co říct (...) Občas je to takový jakože: 'Hmm. Tak já ti vysvětlím jak si tady najít byt a kde hledat podnájem, ale spolu se asi bavit nebudem, protože tebe nezajímá, co dělám já a mě nezajímá, kam chodíš každé pátek, sobotu, neděli ty.“ (Lenka)

A občas hrají roli osobní sympatie či antipatie:

„Já to zažil. Prostě otravnýho buddyho, v tom minulým semestru. Mně byl extrémně nesympatickej, ale furt mě bombardoval. Takže já jsem se mu snažil ukázat nezájem. Ale on mi třeba volal v noci a tak. Nevim co chtěl, já jsem to nevzal. Jako cokoliv potřeboval poradit, tak to jsem mu řekl, ale prostě... Vídat jsem se s nim nechtěl.“ (Jan)

6.3.3 Propojování sociálních sítí

Ve svém výzkumu jsem se také pokusila zjistit, zda informátoři propojují sociální sítě

⁷² „Ono je pohodlnější být v kontaktu s erasmákama, protože to přijde víceméně samo.“ (Kristýna)

získané během aktivit v IC CUNI se sociálními sítěmi mimo něj. Ze zjištěného vyplývá, že se tak děje spíše výjimečně. Důvodem je především jazyková bariéra. Vzhledem k tomu, že většina přátelských sítí, které tvoří informátoři mimo IC, je složena z českých studentů, je otázka jazyka zásadní. Informátoři přitom uváděli, že problém není v neschopnosti mluvit anglicky, neboť většina jejich českých přátel má angličtinu na slušné úrovni, která by v komunikaci nijak nebránila. Podle nich jde především o stud používat cizí jazyk mezi ostatními při běžné komunikaci.⁷³ Někteří informátoři, přestože uznávali problém jazykové bariéry, považovali oddělenost sociálních sítí v IC CUNI a mimo něj za přirozenou záležitost, ve které hrají roli především rozdílné zájmy a uzavřenost jistých sociálních okruhů.⁷⁴

⁷³ „Oni se toho tak trošku bojí. Vesměs si myslím, že se to točí právě kolem toho, že Češi obecně nejsou navyklí mluvit anglicky. A... Pokud se jde na takovouhle akci, tak tam je angličtina nezbytná a je nutný ten strach překonat. A setkal jsem se už i s reakcí: 'Když já tě tam nechci ztrapnit mou mizernou angličtinou.'“ (Standa)

⁷⁴ „No snažím se. Ale třeba... Upřímně, ty Čechy, co nejsou v tom klubu, tak ty to moc nebere.“ (Lenka)
„Zase na druhou stranu, tak tam neberu ani jiný český kamarády. Třeba když mam partu z gymplu, tak se s nima vídam, a málokdy tam třeba jde nějaký muj kamarád z vejšky. A to, že je to cizinec a je tady na výměnnej pobyt, tak to tu šanci jenom umenšuje, protože se s nim nebudou bavit.“ (Jiří)

6.4 IC CUNI v reflexi uživatelů

V následující kapitole je mým záměrem analyzovat činnost a funkci IC CUNI na základě reflexe informátorů z řad uživatelů IC CUNI. Zaměřila jsem se na okolnosti jejich zapojení do programů IC CUNI, na jejich reflexi těchto programů a jejich názory na funkci IC.

6.4.1 Motivace uživatelů IC CUNI

Na prvním místě považuji za důležité zmínit, že potenciálním uživatelem IC CUNI je ve své podstatě každý zahraniční student. Všichni totiž dostávají e-mailovou pozvánku k účasti na programu Buddy a valná většina nějakým způsobem těží z tzv. Orientation Weeku (viz kapitola 6.1.3), jehož cílem je seznámení se s fungováním fakulty. Zahraniční studenti se často neúčastní akcí IC CUNI záměrně a s jasným cílem. Zejména v prvopočátcích jejich pobytu jde o něco, co je jim nabídnuto a čemu se lze těžko vyhnout – minimálně se vždy najde nějaký kamarád nebo spolužák, který buddyho má.

Na otázku, jak se poprvé dozvěděli o činnosti IC a co je vedlo k tomu se zapojit, odpovídali informátoři např.:

„Když jsem ještě byla ve Francii, poslal mi International Club nějaké maily. A v těch se psalo: 'Jestli chcete buddyho, potvrďte mailem.' A já jsem si řekla, že by to bylo skvělý! Tak jsem to prostě zkusila.“⁷⁵ (Nathalie)

„Museli jsme se nejdřív zapsat. IC nám poslal e-mail, ve kterém se ptali: 'Chcete buddyho? Tak běžte na naše webové stránky, vložte informace o sobě a někdo si vás vybere.' A mě napsala jedna holka, něco jako: 'Chceš, abych byla tvůj buddy?' A já jsem na to řekla: 'No jasně, ale nevím, co to znamená.'“ (Jennifer)

Je vidět, že pro mnoho uživatelů je prvotní vstup do IC CUNI zprostředkován (stejně jako je tomu u organizátorů) programem Buddy. Zahraniční studenti jej přitom berou jako součást velkého dobrodružství studia v cizí zemi a vstupují do něj s nejasnými záměry, přičemž prvotní motivací bývá zvědavost. Proto jsem se rozhodla věnovat činnosti programu Buddy z perspektivy uživatelů i další kapitolu.

⁷⁵ Veškeré citace informátorů z řad zahraničních studentů jsou z angličtiny přeloženy autorkou výzkumu.

6.4.2 Využívání činnosti IC CUNI

I Program Buddy

Jak jsem již uvedla výše, program Buddy je pro uživatele velmi často prvotním seznámením s činností IC CUNI, k němuž vede hlavně zvědavost a snaha rychle poznat novou zemi. Přesto tuto možnost nevyužili všichni moji informátoři – většinou bylo na vině informační selhání:

„Přál bych si mít buddyho, ale o tom programu jsem nevěděl. Možná mi ho nabídli, ale já ten mail neotevřel, nebo se ztratil, nevím. Nevěděl jsem o tom, dokud mi můj spolubydlící, on je Srb, neřekl: 'Hele, pojd' ven se mnou a s mým buddym!' A já na něj: 'Kdo je to buddy?' A on mi pověděl o tom programu. Bylo by to fajn, ale...“ (Bernardo)

A nebo selhání lidského faktoru:

„Přemýšlel jsem o tom, že bych požádal o buddyho, ale pak jsem prošvihl deadline.“ (Harry)

„Měla jsem mít buddy, ale řekla jsem jí, že mě nemusí vyzvedávat, protože jsem dorazila do Prahy hodně brzo ráno. Ale už jsme se pak nikdy nesešly, měly jsme obě hodně práce... A pak jsme na sebe prostě ztratily kontakt.“ (Agnieszka)

Všichni uživatelé účastníci se programu hodnotí čas strávený se svým buddym velice pozitivně. Samozřejmostí je informační a praktická podpora, které se dostalo všem informátorům a kterou velice oceňovali.⁷⁶

„Když jsem přiletěla, vyzvedla mě má buddy na letišti, stála tam s cedulkou. Bylo to něco jako: 'Hej, jsem tady!' A pak mi na začátku pomohla úplně se vším. Bez ní bych to asi nepřežila.“ (Jennifer)

Co se týče konkrétní náplně společně stráveného času, šlo převážně o „poznávací cesty“ po Praze spojené s vyřizováním praktických záležitostí. Dva z informátorů si udělali se svým buddym čas i na zábavu:

„S Monikou to bylo prostě perfektní. Šly jsme na kafe, hodně jsme pokecaly a... Víš, fakt perfektní. Ona je tak fajn. (...) Byly jsme spolu v takovym street artovym klubu. Jo, a to bylo skvělý. A taky jsme se procházely po městě, ukazovala mi nějaký hezký místa. Fakt

⁷⁶ „Ona se mě pořád ptala, jestli mám nějaký otázky nebo jestli potřebuju, aby někam zavolala. Já jsem ten první semestr bydlela v Hostivaři a třeba jsem nevěděla, jak se tam dostanu. Vlastně jsem toho nevěděla hodně. Ona za mě volala na spoustu míst, snažila se pomáhat jak jen mohla. Takže to bylo milý. Vyzvedla mě na letišti, kupovala se mnou mobil a celkově mi hodně pomohla. Takže tak.“ (Jennifer)

skvělý.“ (Nathalie)

„Když jsme se potkali (s buddym, pozn. aut.), šli jsme se podívat do centra, abych prostě viděl, kam mám jít. Řekla mi, že kdybych měl problém, tak se na ní můžu obrátit. A pak mě vzala na mou první párty v České republice. Byla tam ona a její přátelé.“ (Pierre)

Jedna z informátorek (Nathalie) velice ocenila, že její buddy Monika již měla předchozí zkušenost s migrací a mohla tak Natalii zprostředkovat pohled na život v České republice z „francouzské“ perspektivy.

„Bylo taky úžasné, že ona už ve Francii byla. Takže znala ty hlavní rozdíly mezi Českou republikou a Francií, na co jsou lidi tady zvyklí... A to je hodně užitečné, vědět jak se chovat, když přijedeš do cizí země.“

Z výše uvedeného je vidět, že vztah mezi buddym a jeho svěřencem překročil platformu pouhé prvotní pomocné ruky a přerostl ve formu přátelství. Když jsem se však ptala dále na udržování kontaktů v současné době, ukázalo se, že v mnoha případech kontakt postupně uvažá:

„Plánovaly jsme, že se uvidíme, ale to se nestalo. Na začátku jsme se vídaly každý den, ale teď... Ona má svou školu, přátele, práci a další věci. Není lehké najít správnou chvíli, ale já bych ji moc ráda viděla.“ (Nathalie)

Příčinou nemusí být pouze nedostatek času, ale také zjištění, že dotyční nemají příliš společného:

„Chvíli jsme zkoušely chodit spolu ven, ale já si nemyslím, že bysme měly moc společného. Takže pak to bylo ve stylu: 'Hm, tak já už fakt nevím, o čem můžem mluvit.'“ (Jennifer)

Ukazuje se tedy, že navzdory prvopočátečnímu nadšení vazby mezi studentem a jeho buddym postupně chladnou. Při otázkách na důvody tohoto opadnutí zájmu však informátoři nebyli schopni konkrétní příčiny výrazněji specifikovat a ve valné většině se odkázali na rozdílné podmínky pobytu, které často zakončili větou: *„Já vlastně nevím.“*

II Další akce IC CUNI

Buddy systém však není jediným programem IC CUNI, kterého se zahraniční studenti účastní. Při otázkách na jejich konkrétní zkušenosti s IC CUNI uváděli informátoři svoji účast na Orientation Week, jmenovitě závody po žižkovských hospodách a jiné seznamovací večírky. Hry a soutěže celkově slavily u účastníků z řad zahraničních studentů největší úspěch:

„Mnoha akcí IC CUNI jsem se neúčastnil, ale rozhodně nejlepší byla 'Golem Rally', ta byla

na začátku roku. Museli jsme chodit po městě a řešit různé hádanky a taky plnit úkoly. Nakonec vyhrál tým, který jako první splnil všechny úkoly a vyřešil všechny hádanky.“ (Bernardo)

„Moje nejlepší akce byl uvítací večírek v hospodě. Byli jsme na Žižkově, rozdělili nás do týmů a měli jsme v každé hospodě vypít jedno pivo. Bylo to šílený! Ale poznala jsem takhle všechny své nejlepší kamarády, takže super.“ (Nathalie)

„První týden jsem s nimi byl v Plzni. A chtěl jsem se podívat i do Českého ráje, ale neměl jsem na to peníze. Peníze jsou vůbec problém, kvůli tomu si nemůžu dovolit jezdit s IC na delší výlety. Ale přihlásil jsem se na vodu. A v průběhu prvních týdnů jsem se účastnil všech aktivit, které pro nás připravili, abychom poznali město. To bylo vážně dobrý, protože to bylo... dost zajímavý. Měli jsme něco jako cestu po městě s průvodcem, ale ne ve stylu: 'Tady je kostel, tam je taky kostel.' Bylo to hrozně zajímavý, protože většina studentů byla z politologie a oni nám proto ukázali senát, parlament, ministerstvo zahraničí... Vážně skvělý. Myslím, že dělají pro studenty dobrou věc, když jsou tu pro ně na začátku i v průběhu semestru.“ (Pierre)

Pierre výše zmínil důležitý aspekt finančního hlediska. Nejen on, ale i ostatní zahraniční studenti často tematizovali peníze a finanční stránku zapojení do IC. Mnoho z nich přijelo do České republiky v rámci stipendijních programů, a finanční náklady se ukazovaly jako jeden z hlavních faktorů nejen co se týče zapojení do IC, ale také celého zahraničního pobytu. Stejný postoj projevovali i čeští studenti během jejich reflexe pobytu v zahraničí. Peníze umožňovaly studentům využít organizovaného programu a aktivit více⁷⁷, jejich nedostatek je pak vedl k tomu, že se rozhodli podnikat výlety na vlastní pěst:

„My raději jezdíme sami. Neříkám, že se jedná přímo o IC CUNI, ale některé tyhle organizace pro studenty se na těch výletech snaží vydělat. Takže je to někdy o něco, někdy o dost dražší. Takže my prostě jezdíme na vlastní výlety. (...) Například jsme jeli na týden do Polska, viděli jsme tři města a stálo to 80 Euro. To je o tolik moc levnější! Taky s kamarády jezdíme stopem, provozujem kitesurfing, víš co to je, vid'? No pak nemusíš platit za dopravu, ani za ubytování, je to super levný.“ (Abdullah)

Co se týče časových investic do IC CUNI, stojí za povšimnutí, že všichni studenti ze

⁷⁷ „Byla jsem s nimi (IC CUNI, pozn. aut.) v Krakově, jo. (...) Musím uznat, že to mají dobře zorganizované, já bych toho nikdy nebyla schopná. Jelo se do Osvětimi, Krakova, všechny muzea jsme navštívili, vážně všechno. Jenom mít peníze a vyrazit.“ (Jennifer)

„To, že pak někdo nejede na tři dny na výlet do Amsterdamu, to je druhá věc, protože ho to nezajímá, nemá na to peníze a tak.“ (Kristýna o svém pobytu v zahraničí)

vzorku uváděli především akce na začátku školního roku. Nejedná se o náhodu. Z výpovědí informátorů totiž vyplývá, že programu IC CUNI se účastnili především v prvních týdnech svého pobytu v České republice. S prodlužující se délkou pobytu pak postupně jejich zájem upadal a později se akcí IC CUNI účastnili spíše sporadicky (v průměru 2x do měsíce, někteří však vůbec⁷⁸) Jedná se především o důsledek rozšíření sociálních sítí multikulturního rázu. Více se tímto tématem budu zabývat v kapitole 6.5.1.

6.4.3 Funkce IC CUNI, vliv na představu o budoucnosti

I když sami informátoři přiznávali, že IC CUNI měl jistou nepopiratelnou úlohu během jejich pobytu v České republice (a zejména v jeho počátcích), v rozhovorech se k jeho činnosti a aktivitám vyjadřovali spíše zběžně, jaksi mimochodem. Někteří přiznávali, že pod dojmem mnoha zkušeností získaných během zahraničního pobytu si již nepamatují jednotlivé detaily o akcích, jiní informátoři si zase pletli akce IC CUNI s akcemi jiných studentských spolků. Přestože tedy snahu organizátorů IC CUNI informátoři oceňovali, z výzkumu vyplývá, že pro ně byl samotný IC CUNI spíše prostředkem než cílem. Prostředkem, skrze nějž někdy (ale ne vždy) naplňovali svoji každodennost. Vzhledem k tomu, že zahraniční informátoři byli v době svého pobytu sami lidmi deteritorializovanými, nehledali (na rozdíl od organizátorů, viz kapitola 6.2.3) v IC CUNI multikulturní prostředí – multikulturní prostředí sami kolem sebe vytvářeli, bylo přirozenou součástí jejich každodennosti.

Informátoři v rozhovorech přiznávali, že migrační zkušenost měla vliv jak na jejich sebe-pojetí, tak na jejich představu o budoucnosti. IC CUNI byl součástí této zkušenosti, jeho vliv však nelze dost dobře oddělit od zkušenosti zahraničního pobytu jako celku.

Zaměříme-li se změněné představy o vlastní osobě, informátoři sami sebe popisují především jako tolerantnější, otevřenější a s větším rozhledem. Styk se studenty mnoha jiných národností a kultur v nich povzbudil také zvědavost a trpělivost. Mezi další zmiňované změny patří vyšší sebevědomí a dozrání – informátoři si po zkušenosti s migrací připadají dospěleji a nezávisleji. Veškeré pocíťované změny hodnotí studenti pozitivně.

Co se týče představ o budoucnosti, zkušenost migranta reflektují jako významnou pobídku k dalšímu cestování – téměř všichni informátoři zmínili zvýšenou touhu cestovat jako následek migrační zkušenosti. Na druhou stranu nikdo z informátorů

78 Nathalie a Harry

nepředpokládal, že by jejich zkušenost vedla k touze žít mimo svoji vlast, ačkoliv tuto možnost nijak nepopírali. Zkušenost s výměnným pobytem je však dle jejich vlastních slov učinila otevřenější k dalším možnostem migrovat. Zde se jejich stanoviska příliš nelišila od představ organizátorů IC CUNI, jež jsem popisovala v kapitole 6.2.3. Někteří informátoři reflektovali jistou bezradnost ohledně vlastní budoucnosti. Zkušenost s životem v zahraničí je změnila a změnila i jejich dosavadní plány. Naplánovanou budoucnost odvrhli, ale prázdné místo dosud nenahradili novými cíli. Tato pocíťovaná bezradnost však nebyla vnímána negativně – spíše jako důsledek poznání, že vlivem zkušenosti migrace se informátorům otvírají možnosti, které dosud neviděli.⁷⁹

Informátoři tedy reflektovali změněný typ vědomí, stejně jako loajalitu s širším transnacionálním sociálním polem – mnozí naznačovali, že Česká republika zůstane místem, kam se budou pravidelně vracet. Tyto nově vzniklé vazby na lokalitu mimo vlast spolu s výše uvedeným tedy naznačují, že u migrantů došlo posunu sebe-pojetí směrem k transnacionální identitě, byť je nutno si uvědomit, že IC CUNI hrál v tomto procesu jen dílčí roli.

Informátoři zůstávali nadále zakotveni ve své národní příslušnosti, důležité však je, že reflektují možnost dvou či více domovů nebo dvou či více loajalit – neboli, dle Szaló „transnacionální identity nemusí přesahovat národní, etnické a náboženské identity, tyto jedinečné identity pouze propojují do souběžně existující konstelace vztahů transnacionálních sociálních polí“.⁸⁰ Tímto tématem se budu podrobněji zabývat v následující kapitole.

6.5 Sociální sítě uživatelů IC CUNI

6.5.1 Multikulturní sociální sítě uživatelů IC CUNI

I Navazování vztahů

Výzkum ukázal, že vzorek studentů v průběhu svého zahraničního pobytu výrazně preferoval multikulturní sociální sítě. A to i přesto, že před příjezdem do České republiky tyto sítě buď vůbec neměli (Nathalie, Jennifer), nebo se skládaly z několika málo přátel z

⁷⁹ „Nemůžu přestat cestovat. (...) Předtím byla moje budoucnost naplánovaná, ale všechno se změnilo. Jediný problém je, že teď vůbec nevím, co budu dělat.“ (Nathalie)

⁸⁰ SZALÓ, Csaba. *Transnacionální migrace: proměny identit, hranic a vědění o nich*. 1. vyd. Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury (CDK), 2007, 175 s. Sociologická řada, sv. 5. ISBN 978-807-3251-369, str. 114.

řad zahraničních studentů (Harry, Pierre, Bernardo, Agnieszka). Jejich vznik v České republice se vázal především na následující společná východiska:

- 1) lokaci bydlení
- 2) univerzitní semináře
- 3) zapojení do aktivit IC

Informátoři referovali, že na kolejích, kde byli ubytováni, bylo naprosté minimum českých studentů. A jsou to právě zahraniční studenti z kolejí, kteří utvářeli minimum bikulturních sociálních sítí.

„Já moc Čechů neznám, ale to je asi proto, že bydlím na koleji v Hostivaři, kde je sice spousta studentů, ale žádní Češi.“ (Bernardo)

„Hodně dělá to, když žijete na stejné koleji. Vídáš se s těmi lidmi dost často, rychle je poznáš. To doma nezažiješ.“ (Harry)

Stejně stanovisko zastávali i studenti z České republiky, když reflektovali vlastní pobyt v zahraničí:

„No hlavně na tý koleji. Když jsme tam měli ty různé kuchyně, tak jsme se tam potkávali a dali jsme se do řeči a tak. A tak jsme se skamarádili.“ (Monika na otázku, jak získala přátele)

Společný rozvrh a tím pádem i společně strávený čas tvoří další z důvodů, proč zahraniční studenti preferují multikulturní sociální sítě. Informátoři dle svých slov nemají ve škole příliš kontaktů s lidmi z České republiky.

„Většina lidí (ze třídy, pozn. aut.) jsou erasmáci. A někdy to jsou jenom erasmáci. A dokonce i jeden učitel je Australan. Stane se, že se zeptá: 'Je tady nějaký Čech?' protože má problémy s počítačem. Ale ne, žádný Čech tam není. (smích)“ (Nathalie)

„Dost lidí znám ze školy.. (odmlčí se) Chodím ven s lidma z Hostivaře... pak taky s lidma ze školy, ze seminářů. (...) Moje skupina kamarádů je takový mix spolužáků, kamarádů kamarádů... V druhém semestru jsem se přestěhovala z Hostivaře do bytu. A teď bydlím se Sandy, to je ta Francouzka, kterou jsem poznala v prvním týdnu, a pak s ještě jednou holkou, kterou jsme poznaly ve škole. Moc jsme ji neznaly, spíš vůbec, ale zeptaly jsme se jí: 'Hele, nechceš s náma bydlet?' Předtím jsme se neznaly a teď jsme kamarádky.“ (Jennifer)

Posledním, ale nikoliv nejméně důležitým důvodem, proč informátoři navazovali rychle a snadno vztahy s jinými zahraničními studenty, byly akce IC CUNI. Mnoho informátorů se shodlo, že to bylo právě zde, kde poznali své první přátele v České republice.

„Tehdy na Žižkově jsem potkala všechny moje kamarády. Vlastně si myslím, že většinu lidí, které znám, jsem potkala díky IC CUNI. Dělají vážně skvělou práci.“ (Nathalie)

„V IC jsem poznal hodně lidí, se kterými teď trávím čas.“ (Bernardo)

„IC CUNI dělá skvělou práci, tím že pomáhá najít si kamarády.“ (Pierre)

„Díky IC CUNI se lidé skvěle seznámí. Pamatuju si, jak jsem se při té akci Golem oddělila od lidí, se kterými jsem přišla, a skončila v hloučku jiných. S nima jsem se pak začala vídat a nakonec jsme přátelé. Prostě je to skvělý způsob, jak poznat další zahraniční studenty.“ (Jennifer)

Ukazuje se tedy, že akce IC CUNI považují informátoři za důležitou součást navazování prvotních přátelství a rozšiřování sociálních sítí. Tuto úlohu IC CUNI přitom otevřeně oceňují a kvitují.

Konkrétní složení multikulturních sítí bylo značně individuální. V žádném z případů jsem nezaznamenala, že by informátoři upřednostňovali určité národnosti. Na otázku ohledně země původu jejich přátel zmiňovali Němce, Dány, Finy, Švédy, Rusy, Kanadany, Američany, Rumuny, Černoorce, Portugalce, Španěle, Italy, Francouze a studenty z evropských zemí obecně.

Několik informátorů se zmínilo o tom, že jisté národnosti se drží spíše pospolu. Konkrétně to byly Španělé, na něž jsme v rozhovorech naráželi.⁸¹

II Udržování vztahů

Informátoři reflektovali vzájemně velice podobný scénář vznikání a udržování multikulturních sociálních sítí. V prvních týdnech po příjezdu informátoři věnovali většinu svého volného času seznamování s dalšími studenty, zejména prostřednictvím IC CUNI. Posléze však začal jejich zájem o účast na akcích upadat, u některých ustal úplně. Tento fakt vysvětlují aktéři následovně:

„Na začátku jsem chodila na Erasmus párty, abych poznala lidi a našla si přátele. Ale přestala jsem, bylo to nudný. Obrovský erasmácký večírky. Je to dobrý nápad, jdeš tam, aby

⁸¹ *„Nemám žádné italské nebo španělské kamarády. (...) Jsou tady, ale Španělé jsou pořád jen se Španěly, tím to je.“* (Nathalie)

„Jo, je pravda, že Španělé většinou drží pohromadě. Ale proto přece nejezdíš na Erasmus! Nejedeš na Erasmus, aby ses bavila s lidma z vlastní země! To je k ničemu...“ (Harry)

sis našla kamarády. Ale pak tě to začne nudit. Když jsem si našla své přátele, svou skupinu, tak jsem toho nechala. Pak jsme se snažili objevovat českou kulturu sami.“ (Nathalie)

„Víš, já na to moc nejsem, neřeknu si: 'Jó, tak teď vyrazím na velikánskou Erasmus párty za lidmi, který neznám!' Chci přece trávit čas s přáteli, ne s někým cizím. Jako na začátku to bylo docela fajn, když jsem ještě nikoho neznala. Ale teď jdu radši někam se svými kamarádama.“ (Jennifer)

Stejný průběh popisovali i čeští informátoři během svého výměnného pobytu:

„Dalo by se říct, že jak jsme se potkali na začátku, a vážně jsme si sedli, tak jsme si pak pořádali vlastní akce. Dělali jsme si pikniky pro sebe a tak podobně. Chodili jsme i na větší akce se všema, ale když jsme chtěli jít do kina, tak jsme kontaktovali spíše tu svou menší skupinku.“

Takže určitě to funguje tak, že na začátku si najdeš vlastní lidi, se kterými se bavíš a pak s nimi i chodíš na akce. To je, myslím si, všude a vždycky. (...) Takhle to fungovalo i na mém Erasmu, že třeba první dva, tři týdny nabíráš lidi kolem sebe, seznamuješ se se strašně moc lidmi, a pak už najednou ani nechceš. Máš pocit, že máš kolem sebe vytvořené nějaké prostředí, nějakou síť a už chceš spíš investovat do toho udržovat si s nimi ten kontakt než poznávat nové a nové lidi. Protože už víš, že jsou to lidi, se kterými si rozumíš.“ (Kristýna)

Ukazuje se tedy, že informátoři dávají po čase přednost více osobnímu kontaktu s menší, ustálenou skupinou lidí, tedy že potenciál navázaných multikulturních sociálních sítí stálého charakteru má nutně jistou kapacitu. Mnozí z nich se pak vyjadřovali s nádechem despektu a nelibosti na téma „velkých erasmáckých sešlostí“. Zde byly jejich názory shodné s názory organizátorů ohledně davové povahy studentské migrace.

III Budoucnost

Na otázky ohledně budoucnosti navázaných přátelství odpovídali informátoři vesměs pozitivně. Připouštěli, že se jim pravděpodobně nepodaří udržet všechny nově nabyté přátele, na druhou stranu některá přátelství považovali za hluboká a trvalá. V tom případě nepochybovali o tom, že tyto pevné sociální sítě budou udržovat i nadále, po odjezdu z výměnného pobytu.

„Možná je to jen iluze, možná až se vrátím domů, tak si pomyslím, že už je třeba nikdy neuvidím... Ale teď, teď to jsou moji nejlepší přátelé. Chystám se v červnu do Kodaně za svými starými kamarády z Dánska a taky do Paříže v červenci.“ (Nathalie)

„Jedna moje kamarádka už plánuje, že přijede do Ameriky, protože tam nikdy nebyla a

chce všechno vidět. A já tak nějak cítím, že se sem určitě vrátím. Takže své kamarády určité uvidím. Taky bych si ráda našla nějakou práci, která mi umožní hodně cestovat a tím pádem navštěvovat své přátele.“ (Jennifer)

„Já si myslím, že jsou to opravdoví přátelé, stoprocentně. Lidi, kteří už odjeli, mi říkali: 'Hele, kdybys byl někdy ve Španělsku, v Berlíně, to je jedno, dej mi vědět!' A zase obráceně, kdyby byli oni někdy v Newcastlu nebo Cambridgi, tak se ozvou mně. Nemyslím si, že si budeme denně volat, bude to spíš příležitostně. Protože si myslím, že se dostávám do věku, kdy máš blízké přátele, se kterými ale nemůžeš být pořád. Já třeba chci vstoupit do armády, přestěhovat se, prostě dělat spoustu věcí.“ (Harry)

„Nečekal jsem, že se s lidmi sblížím až tolik. (...) Moje kamarádka z Portugalska se vrací domů a já ji přijedu navštívit, až budu cestovat po Evropě v červnu. Takže dokonce i po Erasmu se budeme s kamarády navštěvovat. Mám v plánu jet tak za pěti, šesti kamarády. A oni zase přijedou za mnou, jeden v červenci, jeden v srpnu. Takže jsme v kontaktu a plánujeme za dva roky někde sraz.“ (Abdullah)

„Ano, myslím, že ano. Mám pár přátel, třeba jednu Američanku, které příští rok přijede na semestr do Evropy, tak se chceme vidět. Jsme vážně dobří přátelé, takže jsem jí řekl, že kdyby chtěla vidět Francii, tak ať se mi ozve. A pak je tady další Francouz, vážně super kluk, se kterým se uvidíme příští léto, chceme podniknout všechny výlety, které jsme na Erasmu nestihli. Myslím, že to jsou tak tři, čtyři lidé, se kterými zůstanu v kontaktu.“ (Pierre)

„Zůstanu v kontaktu s Poláky, to určitě. A s Němci a s některými z Francie. Ale asi ne úplně se všemi. Myslím ale, že jsem si tady našla tak čtyři, pět lidí, které můžu nazývat opravdovými přáteli.“ (Agnieszka)

„Myslím, že jsem tady našel pravé kamarády. Uvidíme. Ale určitě mi budou chybět, kdybych musel z České republiky odjet. Ti lidé, ti budou chybět nejvíc. Češi i zahraniční studenti, všichni jsou skvělí přátelé. A to je úžasné, protože... Potkal jsem tu upřímné, fajn lidi.“ (Bernardo)

Z výše uvedeného lze usuzovat, že zkušenost se zahraničním pobytem vytvořila u všech informátorů silný potenciál pro vznik transnacionálních sociálních sítí. Informátoři zakládají sociální pole přesahující kulturní a politické hranice, přičemž mají v plánu tyto sociální pole udržovat – budou opakovaně překračovat nejenom hranice států, ale také hranice různých kultur a společenstev.⁸²

⁸² SZALÓ, Csaba. *Transnacionální migrace: proměny identit, hranic a vědění o nich*. 1. vyd. Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury (CDK), 2007, 175 s. Sociologická řada, sv. 5. ISBN 978-807-3251-369, str. 111.

Považuji za důležité poznamenat, že vznik těchto sociálních sítí se vyznačuje jistou rychlostí a intenzitou. Z výpovědí informátorů navíc vyplývalo, že jsou pro ně navázaná přátelství velice důležitá – uváděli je jako jeden z nejdůležitějších přínosů zkušenosti se studijním pobytem v zahraničí. V tomto případě se dle mého názoru potvrdila Chavézova teorie, že silný „smysl sounáležitosti“ (*sense of belonging*) na straně migrantů je důsledkem společného prožití specifického procesu přechodu.⁸³ Studenti museli překonat pocit izolace, získat praktickou znalost lokálních kulturních praktik, seznámit se se systémem na univerzitě – a vše prožívali společně. Tento sociální a kulturní „rituál přechodu“ vedl k posílení vazeb v nově vzniklých sociálních sítích.⁸⁴

6.5.2 Bikulturní sociální síť uživatelů IC CUNI

Postesknutí nad tím, že ačkoliv studují v České republice, nemají příliš českých přátel, vyjádřili všichni informátoři bez rozdílu, mnohdy aniž bych se jich na toto téma přímo dotázala. Z výzkumu vyplývá, že tento stav vnímají jako negativní a rádi by jej změnili.⁸⁵

Otázka ovšem zní, proč tomu tak je. Zde informátoři uváděli často stejné důvody, jako organizátoři IC CUNI, tedy rozdílná místa bydlení, odlišný program a s tím související časové možnosti. Zajímavé je, že ačkoliv IC CUNI zprostředkoval uživatelům několik příležitostí k setkání s domácími studenty (Orientation Week, program Buddy, program Tandem), tyto bikulturní přátelské vazby, pokud byly navázány, většinou neměly dlouhé trvání.

„Snažíme se chodit tam, kde není tolik erasmáků, abychom potkali taky nějaké Čechy. Ale to vůbec není lehké. (...) Nevím proč, potkala jsem už hodně Čechů. Na akcích a večírcích. Ale pak se znova už nesejdeme, nejsme dál v kontaktu.“ (Nathalie)

„No, my nejsme nějak dobré kamarádky (s buddy, pozn. aut.) Já jsem teď nejlepší kamarádka s holkou, se kterou mě seznámila. (...) Občas zajdem na jídlo, ale jsou to spíš takové maličkosti. (...) Mám českou buddy a mám českou tandem-partnerku, které mě seznámila se svými českými kamarády. Ale ani pak jsme spolu nikam nechodili, já jsem se

83 SZALÓ, Csaba. *Transnacionální migrace: proměny identit, hranic a vědění o nich*. 1. vyd. Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury (CDK), 2007, 175 s. Sociologická řada, sv. 5. ISBN 978-807-3251-369, str. 111.

84 Stejně pocity potvrzují i čeští informátoři se zkušeností výměnného pobytu: *„Musíš se zaintegrovat, zvyknout si nejenom ty jako osoba na jiný život, ale i na jiné škole s jinýma lidma. Nevíš, co se po tobě bude chtít a tak. Takže je to všechno strašně nahuštěné. Ale myslím si, že ten, kdo tam jede, tak už s tím počítá. Ty víš, že si chceš dělat nové konexe, ty víš, že chceš co nejvíc chodit na nějaké společné akce, protože chceš poznat nové lidi.“* (Kristýna)

85 *„Je to takové... Nenazval bych to zklamáním, ale je mi to spíš líto, že nemám české kamarády.“* (Harry)
„Vážně mám pocit, že o něco přicházím.“ (Jennifer)

nechtěla přetvařovat a je nutit... Takže... (...) Jasně, znám organizátory IC, ale těžko se budu kamarádit s organizátory.” (Jennifer)

Studenti považovali za důvod také odtažitou povahu českých studentů, kteří dle jejich názoru o přátelství s nimi příliš nestáli – nebo se o něj nijak nesnažili:

„Češi obvykle sedí spolu vzadu ve třídě. Jsou od nás úplně oddělení a mě nepřijde, že by se s náma chtěli bavit. Nevím proč, ale já přece nepřijdu a neřeknu: 'Ahojoj, nechcete někam vyrazit?’ (předstírá nadšený tón) Kdo jsem pro ně já, že jo. Oni už mají svoje kamarády a já mám taky svoje kamarády. (...) Je mi to líto, protože jsem tu a vážně chci poznat Čechy. Ale neumím prostě k někomu přijít a říct: 'Čáu, nechceš někdy zajít na kafe?’ (opět předstírá nadšený tón). (...) Ale nevím jak jinak potkat Čechy, bez toho, abych si připadala divně.” (Jennifer)

„Nepodařilo se mi získat moc českých přátel. Možná proto, že jsem na Erasmu a oni mají svoje kamarády a další věci. Ale chodím už čtyři měsíce na lekce matematiky se stejnou skupinou Čechů. A nikdo se mě nezeptal, kdo jsem. Znají se mezi sebou, ale ani jednou se nepokusili se mnou promluvit. (...) Nemyslím si, že by to bylo jazykovou bariérou, jednou jsem se na něco zeptal a v pohodě mi odpověděli anglicky. Já nevím. Jedni Češi mi řekli, že Češi jsou jako cibule. Musíš je oloupat a pak teprve získáš to, co chceš. Musíš se snažit komunikovat a vynaložit jisté úsilí, aby se na tebe usmáli. Ano, jsou přátelští, ale ne na první pohled.” (Abdullah)

„Mám české kamarády, pár. Ale přijde mi, že je to tím... Ne že by to bylo špatné, ale mají jiný přístup. Možná jsou prostě víc zaměřeni na práci a studium, že... Možná nemají čas poznávat jiné lidi. Musíš k nim mít jiný přístup.” (Bernardo)

„Myslím, že Češi... Nevím jestli nechtějí, nebo si myslí, že my erasmáci nechceme... Myslím, že je to asi obojí. Ale nějak... Nejsem v pozici, abych přišla za českým studentem a řekla mu: 'Ahoj, já jsem na Erasmu, chceš se mnou jít ven?’ Nevím, jestli si prostě myslí, že my o to nestojíme, a nebo mají prostě jiné věci na práci.” (Agnieszka)

Informátoři pociťovali touhu tento stav změnit, ovšem ve většině případů neznali konkrétní způsob, jak tak učinit. Přesto nepopírali, že řešení s největší pravděpodobností existuje – jen jej najít.⁸⁶

Je nutné podotknout, že absence bikulturních sociálních sítí není dána nedostatkem kontaktů (většina informátorů měla českého buddyho, všichni se účastnili akcí IC CUNI) a pravděpodobně ani jazykovou bariérou (převážná část informátorů se pokoušela učit

⁸⁶ „Můj cíl pro příští semestr je potkat víc Čechů!” (Nathalie)

„Možná by pomohlo, kdybych se přidala ke sportovnímu týmu, to bych mohla.” (Jennifer)

česky), ale spíše odlišnými starostmi a cíli, tedy důvody, které formovali informátoři v kapitole 6.3.2.

6.5.3 Primární sociální sítě uživatelů IC CUNI

Primární sociální sítě jsem zařadila zdánlivě nelogicky nakonec. Učinila jsem tak z důvodu, že v životě migrantů hrají sice velice důležitou úlohu, nicméně po čas migrace se jejich struktura příliš neměnila.

Vztahy s rodinou a přáteli doma udržovali migranti pravidelně. Prostředkem jim k tomu byl internet, konkrétně sociální sítě, jako například Facebook, či volně dostupný program Skype. Několik informátorů navštívili jejich nejbližší osobně. Domnívám se, že tyto primární sociální sítě můžeme považovat za transnacionální propojení migrantů s jejich domovy. Ukázalo se, zcela v duchu teorie transnacionální migrace, že zahraniční studenti v migraci mají sociální a kulturní vliv v domovech původních. Mnoho z nich zprostředkovalo svým blízkým doma nejenom nepřímou zkušenost s migrací v podobě tichých poznatků (tacit knowledge), ale také přímou vlastní zkušenost s cizí zemí, konkrétně Českou republikou. Informátoři pak referovali, že na základě jejich zkušenosti s migrací došlo ke změně postojů u jejich nejbližších.⁸⁷

87 „Všichni, kdo sem za mnou přijedou, reagují ve stylu: 'Panebože, tady je to tak krásné! Milujeme to tu, všechno je tu skvělé!'“ (Jennifer)

„Někteří kamarádi za mnou přijeli sem do České republiky. A moc se jim tu líbilo. Všichni říkali: 'Měl jsem to taky udělat, taky vyjedu.'“ (Pierre)

7 Závěr - dvojí perspektiva aktérů IC CUNI

Ve své práci jsem se zaměřila na činnost Charles University International Club, a to ze dvou perspektiv – perspektivy organizátora a perspektivy uživatele spolku. Výzkum ukázal, že oběma těmto skupinám přináší IC CUNI důležité sociální a kulturní výhody. Obě skupiny však z jeho činnosti těží jiným způsobem – funkce IC CUNI je proto kontextovou záležitostí.

Organizátoři IC CUNI využívají spolek z několika důvodů.

Za prvé, jde o místo, kde mohou uplatnit své vědění získané při migraci. Eliminují tak pocity zmaru, které popisuje ve své bakalářské práci Monika Andruchová – mají možnost své znalosti a zkušenosti nejenom využít a dále rozvíjet (zde mám na mysli především jazykové výhody, které aktérům přináší denní styk s cizinci), ale především předávat dál a, jak se vyjádřila jedna z informátorek, „vracet zpátky do systému“.

Druhým důvodem, který usuzuji z výpovědí informátorů, je simulace transnacionální každodennosti, kterou zažili během vlastního výměnného pobytu a jejíž odlesk by rádi udrželi i nadále. Výstižně to shrnul jeden z informátorů, který si posteskl: *„Je to prostě zábava, potkávat ty zahraniční studenty. Je to v určitym smyslu osvěžující. Je to trochu odraz nálady, jako když byl člověk na tom Erasmu...“* Tato věta shrnuje pocity mnohých, které zkušenost migrace poznamenala. Během své zkušenosti se stali oněmi metaforickými „lidmi na dvou nohách“, popisovanými teoriemi transnacionalismu, po návratu však jako by jedna z těchto nohou začala kulhat. IC CUNI pak představuje platformu, která nabízí uplatnění těchto lidí, hledajícími využití svého transnacionálního vědění.

Uživatelé IC CUNI z řad zahraničních studentů tento aspekt v IC CUNI neviděli a ani jej tam nehledali. Aktivity IC pro ně byly součástí velkého dobrodružství migranta, ve kterém se stěžejními ukázaly vzniklé sociální sítě. A z toho důvodu pro ně byl IC CUNI vděčným spolkem, jehož činnost velice oceňovali – pomohl jim v počátcích jejich pobytu a zprostředkoval jim první přátele. Na rozdíl od organizátorů v něm nevidí realizaci transnacionalismu. Transnacionální je totiž jejich každodennost, kterou sami konstruují. Nemusí ji hledat jinde, neboť ji sami žijí. Jejich sociální pole jsou transnacionální – žijí svůj život v sociálních světech nacházejících se na území více států, a hodlají v tom pokračovat. Tato zkušenost ovlivňuje jejich sebe-pojetí, jehož změnu dokaží někteří sami

reflektovat: „Když jsem byla ve Francii, nikdy jsem se necítila jako Evropanka. Říkala jsem si: 'Ano, jsem Francouzka a tím pádem patřím do Evropy.' Ale teď, teď mám opravdu pocit, že jsem Evropanka, součást Evropy! Můžu kamkoliv cestovat. Jsem Evropanka a zjistila jsem to díky Erasmu,“ zamyslela se během rozhovoru Nathalie. Samozřejmě, že ne všichni informátoři prodělali takovou změnu ve vnímání sebe-pojetí. Většina z nich se stále považuje za především za Angličany, Francouze, Mexičany atd. Jejich ukotvenost v národnostním pojetí identity neznamena, že nejsou pravými transmigranty – vždyť sám transnacionalismus je často popisován jako „nacionalismus na dálku“. Mnohem důležitější je, že jejich kulturní identity jsou složené z více kulturních zdrojů, že se v těchto zdrojích dokáží orientovat – a že svoje dočasné útočiště v České republice někteří nazývají domovem, stejně jako svoji vlast.

V průběhu výzkumu jsem pozorovala, že informátoři se jistým způsobem vyhranili vůči těm, kteří studijní pobyt v zahraničí nezažili, nebo spíše vůči těm, kteří tu možnost měli, ale nevyužili ji. Dávali najevo svoje nepochopení takového postoje. Oni totiž podstoupili risk - a že se někteří před odjezdem strachovali ze všemožných důvodů⁸⁸ – a uspěli. Nebo spíše – zjistili, že nebylo, čeho se bát. A někteří informátoři na základě této zkušenosti tvrdili, že nyní již cestovat nepřestanou. „*Ono se těžko leze zpátky do té bubliny, jakmile z ní jednou vystrčíš hlavu,*“ podotkla na toto téma jedna z informátorek (Lenka).

„*Dnes žijeme ve zcela odlišném světě a jeho stará podoba je nenávratně pryč. 'Lidskou přirozeností je cestovat,' řekl syn pákistánského přistěhovalce, když jsem se ho ptal na jeho kulturní příslušnost. Satelity, trysková letadla a globalizace kultury, ekonomie a politiky vytvořily plynoucí a proměnlivý svět bez jediné pevné hranice*“⁸⁹,“ tvrdí sociální antropolog Thomas Hylland Eriksen. Myslím, že těchto pár vět vystihuje, co díky vlastní zkušenosti zjistili jak informátoři z řad organizátorů IC CUNI, tak ti, kteří zrovna své zahraniční dobrodružství prožívali, totiž že cestování přináší mnohé – ať už pro ty, kteří zůstávají na místě, nebo ty, kteří se sami vydali do víru migrace, který je svým způsobem stáhl, stejně jako to popisuje Csaba Szaló a Eleónora Hamar ve své studii.⁹⁰ Jak moc je tento vír

88 „Hodně jsem se bál, že nebudu lidem rozumět...“ (Pierre)

„Bál jsem se jazykové bariéry, že si nezvyknu na lidi, na město, na jídlo...“ (Bernardo)

„Byla jsem nervózní kvůli studijnímu programu, nevěděla jsem, jak moc to bude jiné od toho, co znám z domova. (...) A také jsem se bála, že si neudělám kamarády, protože vůbec nedělám žádný sport ani nic podobného mimo školu.“ (Jennifer)

89 ERIKSEN, Thomas Hylland. *Antropologie multikulturních společností: rozumět identitě*. Vyd. 1. Praha: Triton, 2007. ISBN 8072549251, str. 56.

90 HAMAR, Eleonóra a Csaba SZALÓ. Osm migrujících žen a jejich transnacionální sdílený svět. In: *Sociologický časopis/Czech Sociological Review*. 43/2007, č. 1, str. 79.

poznamenal, lze nyní těžko soudit. Oni sami tvrdí, že velmi. To by mohla být otázka pro další výzkumy.

8 Použité zdroje

- ANDRUCHOVÁ, Monika. *Povaha súčasnej študentskej migrácie: Prípady Erasmus študentov českých vysokých škôl*. 2013. Bakalářská práce. Univerzita Karlova, Fakulta humanitních studií. Vedoucí práce PhDr. Dana Bittnerová, Csc.
- BALÁŽ, Vladimír. Migrácia študentov v Európe: súťaž o ľudský kapitál. In: *Sociológia*. 42/2010, č. 4.
- BARŠOVÁ, Andrea a Pavel BARŠA. Explanační teorie migrace. In: *Přistěhovalectví a liberální stát: imigrační a integrační politiky v USA, západní Evropě a Česku*. 1. vyd. Brno: Masarykova univerzita v Brně, Mezinárodní politologický ústav, 2005, 308 s. ISBN 80-210-3875-6
- BAUMAN, Zygmunt. *Globalizace: důsledky pro člověka*. Vyd. 1. Praha: Mladá fronta, 1999, 157 s. ISBN 80-204-0817-7
- BITTNEROVÁ, Dana. Smysl menšinových institucí v moderní společnosti. In: *Etnické komunity: elity - instituce - stát*. Vyd. 1. Praha: FHS UK, 2009, s. 17-38. Agora (Univerzita Karlova), sv. 5. ISBN 9788087398036
- BITUŠÍKOVÁ, Alexandra. (2006): Transnárodná migrácia z pohľadu sociálnej antropologie. In: Luther, Daniel (ed.): *E/Migrácie a Slovensko*. Bratislava: UE SAV, UVV UMB
- Boloňský proces. In: *Wikipedia: the free encyclopedia* [online]. San Francisco (CA): Wikimedia Foundation, 2001- [cit. 2013-06-14]. Dostupné z: http://cs.wikipedia.org/wiki/Bolo%C5%88sk%C3%BD_proces
- Boloňský proces: Vytváření Evropského prostoru vysokoškolského vzdělávání. *Boloňský proces* [online]. [cit. 2013-06-14]. Dostupné z: <http://bologna.msmt.cz/>

BRETTELL, Caroline a James Frank HOLLIFIELD. *Migration theory: talking across disciplines*. New York: Routledge, 2000, viii, 239 s. ISBN 04-159-2611-4

CASTLES, Stephen. Understanding Global Migration: A Social Transformation Perspective. *Journal of Ethnic and Migration Studies* [online]. 2010, vol. 36, issue 10, s. 1565-1586 [cit. 2013-06-13]. DOI: 10.1080/1369183X.2010.489381. Dostupné z: <http://www.tandfonline.com/doi/abs/10.1080/1369183X.2010.489381>

Cizinci v ČR 2012: Vzdělávání cizinců. In: *Český statistický úřad* [online]. [cit. 2013-04-16]. Dostupné z: [http://www.czso.cz/csu/2012edicniplan.nsf/t/CB00457FD8/\\$File/141412_k4CJ.pdf](http://www.czso.cz/csu/2012edicniplan.nsf/t/CB00457FD8/$File/141412_k4CJ.pdf)

DISMAN, Miroslav. *Jak se vyrábí sociologická znalost: příručka pro uživatele*. 4., nezměn. vyd. Praha: Karolinum, 2011, 372 s. ISBN 978-80-246-1966-8

DRBOHLAV, Dušan. Mezinárodní migrace obyvatelstva – pohyb i pobyt. In: *Menšiny a migranti v České republice: my a oni v multikulturní společnosti 21. století*. Vyd. 1. Praha: Portál, 2001, 188 s. ISBN 80-717-8648-9

ERIKSEN, Thomas Hylland. *Antropologie multikulturních společností: rozumět identitě*. Vyd. 1. Praha: Triton, 2007. ISBN 8072549251

Fakultní dohody. *Univerzita Karlova* [online]. 2013 [cit. 2013-06-11]. Dostupné z: <http://www.cuni.cz/UK-38.html>

HAMAR, Eleonóra a Csaba SZALÓ. Osm migrujících žen a jejich transnacionální sdílený svět. In: *Sociologický časopis/Czech Sociological Review*. 43/2007, č. 1

HENDL, Jan. *Kvalitativní výzkum: základní metody a aplikace*. Vyd. 1. Praha: Portál, 2005, 407 s. ISBN 80-736-7040-2

HENIG, David. Transnacionalismus. In: *AntropoWebzin* [online]. [cit. 2013-04-16]. Dostupné z: <http://antropologie.zcu.cz/transnacionalismus>

Charles University International Club (IC CUNI). *Facebook.com* [online]. © 2013 [cit. 2013-06-13]. Dostupné z: <https://www.facebook.com/groups/iccuni/members/>

KING, Russell a Enric RUIZ-GELICES. *International student migration and the European 'Year Abroad': effects on European identity and subsequent migration behaviour*. 2003, p. 229-252. DOI: 10.1002/ijpg.280.

KLEŇHOVÁ, Michaela. MINISTERSTVO ŠKOLSTVÍ, mládeže a tělovýchovy. *České školství v mezinárodním srovnání – stručné seznámení s vybranými ukazateli publikace OECD Education at a Glance* [online]. 2012 [cit. 2013-06-11].

KONOPÁSEK, Z. Co si počít s počítačem v kvalitativním výzkumu. In: *Biograf*, 12, 106 odst., 1997.

Občanské sdružení. In: *Wikipedia: the free encyclopedia* [online]. San Francisco (CA): Wikimedia Foundation, 2001- [cit. 2013-06-11]. Dostupné z: http://cs.wikipedia.org/wiki/Ob%C4%8Dansk%C3%A9_sдру%C5%BEen%C3%AD

O sdružování občanů. *Portál veřejné správy* [online]. [cit. 2013-06-11]. Dostupné z: <http://portal.gov.cz/app/zakony/zakonPar.jsp?page=0&idBiblio=38419&nr=83~2F1990&rpp=15#local-content>

Program celoživotního učení (LLP) Příručka 2013 [online]. 2013 [cit. 2013-06-11]. Dostupné z: http://ec.europa.eu/education/llp/doc/call13/part2_cs.pdf

Program Erasmus – často kladené otázky. *Europa.eu* [online]. 31.1.2012 [cit. 2013-06-11]. Dostupné z: http://europa.eu/rapid/press-release_MEMO-12-54_cs.htm?locale=en

RYAN, L., R. SALES, M. TILKI a B. SIARA. Social Networks, Social Support and Social Capital: The Experiences of Recent Polish Migrants in London. *Sociology* [online]. 2008-08-01, vol. 42, issue 4, s. 672-690 [cit. 2013-06-13]. DOI: 10.1177/0038038508091622. Dostupné z:

<http://soc.sagepub.com/cgi/doi/10.1177/0038038508091622>

Stipendijní pobyty v České republice v akademickém roce 2013/2014. *Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy České republiky* [online]. 2012 [cit. 2013-06-11].

Dostupné z: <http://www.msmt.cz/mezinarodni-vztahy/stipendijni-pobyty-v-ceske-republice-v-akademickem-roce-2013>

SZALÓ, Csaba. *Transnacionální migrace: proměny identit, hranic a vědění o nich*. 1. vyd. Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury (CDK), 2007, 175 s. Sociologická řada, sv. 5. ISBN 978-807-3251-369

ZHAI, Lijuan. Studying International Students: Adjustment Issues and Social Support. [online]. 2004, č. 1, s. 97-104 [cit. 2013-06-13]. DOI: 10.191/jiaee.2004.11111.

Dostupné z: <https://www.aiaee.org/attachments/article/197/Zhai%2011.1-11.pdf>

ZHOU, Yuefang, Divya JINDAL-SNAPE, Keith TOPPING a John TODMAN. Theoretical models of culture shock and adaptation in international students in higher education. In: *Studies in Higher Education*. 33/2008, č. 1, str. 70. ISSN 0307-5079. DOI: 10.1080/03075070701794833. Dostupné z:

<http://www.tandfonline.com/doi/abs/10.1080/03075070701794833>